

ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД (ЗБУТ)

Част първа. ОБЩА ИНФОРМАЦИОННА ЧАСТ

Настоящото ръководство е предназначено да подпомага дейността на директори на училища и детски заведения, помощник директори и длъжностни лица по безопасност и здраве при работа за осъществяване на дейността им при:

- организацията и управлението за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и осъществяване на трудовите правоотношения в детските градини, училищата и професионалните гимназии;
- контрола по спазването на правилата за безопасно обучение, действителното състояние на работните места, наличието и ползването на личните предпазни средства.

Съдържа:

- основни познания и изисквания за недопускане на трудови злополуки и професионални болести на преподавателите и обслужващия персонал в процеса на обучението, учебната и производствената практика, както и за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд и учение;
- познания и изисквания по пожарна и аварийна безопасност;
- указания за оказване на до лекарска помощ на пострадали при злополука, пожар или авария;
- основни постановки и изисквания при трудовите правоотношения на персонала;
- нормативни актове за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и на трудови правоотношения;
- информационни източници и въпроси.

Дейността в училищата, детските заведения и професионалните гимназии е пряко свързана с образователния и възпитателния процес на учащите. Поради това създадената материална база, условията и правилата за нейното ползване, както и социално-психологическият климат в тези учебни заведения засягат всички участници в този процес: учащи, учители, администрация и обслужващ персонал. За нормално протичане на този процес са необходими здравословни и безопасни условия. Изискванията за здравословни и безопасни условия на труд в средните училища и професионалните гимназии са отразени в трудовото законодателство на страната и в разпоредбите на Министъра на образованието и науката, посочени в Приложения 1 и 2. Отговорности за тяхното спазване носят ръководствата на съответните училища.

Дейностите в училищата и професионалните гимназии са учебни за учениците и работни за учителите, ръководния и обслужващия персонал. Извършват се в учебни кабинети, лаборатории, работилници и предприятия, по договор за производствена или учебна практика.

Особено внимание е отделено на задължителните условия при провеждане на производственото обучение - учебна и производствена практика и на практическите учебни форми и дейности, подготвящи учениците за живота.

Контролът по здравословните и безопасни условия на труд и спазването на трудовите правоотношения на учителите и обслужващия персонал се осъществява от контролните органи на ИА "Главна инспекция по труда" (ГИТ). Контролът по безопасните

условия на учениците се осъществява също от тези органи.

Хигиенните условия на учениците се контролират от РИОКОЗ.

Основните проблеми в детските градини, училищата и професионалните гимназии са свързани с амортизираната и някъде липсваща материална база и пропуските в организацията за създаване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд и учение.

В голяма част от училищата през последните години сградният фонд е остарял и неподдържан, поради недостиг на финансови средства. За учебна и производствена практика се използват морално остарели и амортизирани машини, апарати и съоръжения. Има необходимост от обновление и осъвременяване на материалната база на средните училища и професионалните гимназии, за да бъде постигнато високо качество на обучение и минимален риск за живота и здравето на преподавателите и учениците в учебния процес.

Необходимо е администрацията на средните училища и професионалните гимназии да е запозната напълно с трудовото законодателство.

Част втора. ХАРАКТЕРНИ ОПАСНОСТИ И ИЗТОЧНИЦИ НА РИСКОВЕ

Механична опасност

Фиг. 1

- опасност от порязване, срязване или убождане от металообработващи и други машини и инструменти. Порязванията и нараняванията се получават при работа с режещи машини и инструменти, остри ръбове и въртящи се части, материали, неизправни ръчни инструменти и др. (фиг. 1);

- опасност от удар в подвижни и неподвижни ръбести части на машините апаратите и оборудването. Мебелите с остри ръбове също могат да бъдат причини за наранявания;

- опасност от спъване, подхлъзване, загуба на равновесие и падане на хора, при наличие на неравности на пода, препятствия, стъпала, прагове и др. Тази опасност се увеличава при недостатъчни разстояния между работните маси, неподредени предмети, неравни, замърсени и хлъзгави подове, падащи предмети (фиг. 2);

Фиг. 2

- опасност от увличане или захващане при необезопасеност на отделни предавателни и подавателни механизми на машини (стругове, фрези и др. фиг. 3);

Фиг. 3

Опасност от електричество

При тази опасност може да бъде причинена смърт от удар от електрически ток, вследствие на допир с активирани части под напрежение. Дори изходът да не бъде смъртен е възможно да се получат наранявания вследствие падане от височина или обгаряния от волтова дъга и др.

Опасностите от електричество могат да се класифицират в две групи:

- от допир с тоководещи части под напрежение - "директен допир" (клемни кутии, клеми, проводници);
- от допир с части, които при нормална работа не би трябвало да са под напрежение, но могат да попаднат под напрежение вследствие на повреда в изолацията (индиректен допир).

Опасност съществува и при неправилно подбрани или подсилени предпазители в захранващите ел. табла.

Термична опасност

Опасностите от изгаряния са при допир до нагreti повърхности, открит пламък, нагreti флуиди и изпарения:

- изгаряния може да се получат при контакт на открити части на човешкото тяло с повърхността на котли, пещи, нагреватели, нагreti машини и инструменти;
- изгаряния може да се получат от разтопен метал при металолееене, заваряване и запояване;
- опасност от изгаряния има при пробиви в отоплителната инсталация, а също и при използване на киселини, основи и други опасни вещества (фиг. 4).

Фиг. 4

Опасности, създавани от шум

Фиг. 5

Работата над граничните стойности на експозиция за шум $L_{\text{exq } 8\text{h}} = 87 \text{ dB(A)}$ може да доведе до трайно увреждане на слуховия орган, бърза умора и отслабване на вниманието, смущения при възприемането на звукови сигнали и говорна реч (фиг. 5).

Най-често на вредното въздействие на шума са подложени работещите в шлосерните, стругарните, шивалните, тъкачните, леярните и заваръчните работилници.

Опасности, създавани от лъчения

Тези опасности са от различни източници и се създават от нейонизиращи лъчения, електростатични полета, електромагнитни и магнитни полета, лазерни устройства и се сигнализират със съответните знаци (фиг. 6).

Фиг. 6

Опасност от инфрачервени лъчения при работа в близост до високо енергийни топлинни източници. Тази опасност съществува в предприятията, където се провежда производствена практика, топлотехническите лаборатории, парокотелните и работилниците за топлинна обработка на метали.

Опасности при работа с видеодисплеи

Работата с видеодисплеи може да доведе до увреждания на зрението, опорно - двигателния апарат, възникване на психичен стрес и др.

Опасности, създавани от материали и вещества

Това са опасности при работа и контакт с химикали, разтворители и други, вредни за здравето, вещества. Въздействието на тези вещества може да доведе до остри или хронични отравяния, астма, алергии, дерматити или химични изгаряния на различни части от тялото. Тези опасности възникват при определени дейности:

- работа със стъкла и банки без да имат четливо написани етикети за съдържанието в тях;
- откриване на съдържанието на химикалите чрез опитване на вкус;
- при работа в камина, поставяне на главата вътре в камината;
- преливане на киселини, основи и други разяждащи течности без помощта на подходящи сифони и чрез засмукване с уста.

Редица химични вещества имат характерна миризма и често откриването им е по-лесно и бързо по миризмата, отколкото по физични и химични методи. Този метод не е препоръчителен, тъй като много от веществата с характерна миризма са силно отровни. Миризмата, ако се идентифицира, може да послужи само като сигнал за опасност и за вземане на съответни предпазни мерки.

Опасности от промяна на параметрите на микроклимата

При тази опасност може да се получи:

- прегряване на работещите от превишаване на температурата над допустимата за технологичните съоръжения;
- охлаждане от ниски температури на въздушната среда и голямо влагоотделяне и от наднормени стойности на движение на въздуха;
- замърсяване от прах и застоял въздух.

Такава опасност съществува в предприятията, където учениците от професионалните гимназии провеждат производствена практика (фиг. 7) и в работилниците за термична обработка на материалите.

Фиг. 7

Опасности от пожар и експлозия

Това са опасности, които възникват при

- нагриване на леснозапалими течности в лабораториите чрез пряк огън;
- пушене и палене на кибрит или запалка при работа с такива течности;
- ползване на открити електрически котлони (нагреватели);
- заваряване на метали;
- не загасяване на всички открити нагреватели и не проветряване на помещението при разливане на етер, бензин или други леснозапалими течности в лабораторията;
- не изключване на всички нагревателни уреди, след приключване на работата.

Част трета.

ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В СЪОТВЕТСТВИЕ СЪС ЗАКОНА

Нормативна уредба

Кодексът на труда и Законът за здравословни и безопасни условия на труд са основните нормативни актове в областта на трудовите правоотношения, безопасността и хигиената на труда.

Издадените въз основа на тях подзаконовни нормативни актове определят изискванията и задълженията на работодателите за осигуряване на безопасност, хигиена на труда и законосъобразни трудови правоотношения.

Част четвърта.

А: ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕЙНОСТТА ПО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Когато производствената практика се извършва в производствени предприятия, ръководствата на училищата и предприятията са длъжни да сключват договори за условията при провеждане на производствена практика в тези предприятия, съгласно чл. 30 и 31, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение и чл. 18 от Наредба № 7;

Към конкретните дейности следва да добавим и изискването, че по време на трудово и производствено обучение не се допускат ученици до самостоятелна работа, без наблюдението от учител, майстор или работник специалист.

Задължения на директора на учебното заведение за осигуряване на здравословни и безопасни условия на обучение и труд:

Разработва Правилник за осигуряване на здравословни и безопасни условия на обучение и труд (съгласно чл. 5 от Инструкцията), който се утвърждава не по-късно от началото на учебната година и се представя за заверка в РИО на МОН при заверката на Образец № 1;

Организира запознаването на децата, учениците, персонала и родителите с "Правилника за осигуряване на здравословни и безопасни условия на обучение и труд" в

началото на всяка учебна година и актуализира при промяна на нормативната уредба, структурата и работните и учебни места, когато има нови учебни дейности, нови технологии, нови методики;

Разработва, утвърждава не по-късно от началото на учебната година "План за предотвратяване и ликвидиране на аварии, бедствия и катастрофи" (частта по пожарна безопасност се съгласува с териториален орган на РСРБЗН). Директорът запознава всички длъжностни лица и ученици с плана срещу подпис (ПМС № 18/23.01.98 г. ДВ, бр. 13/98 г.);

Осигурява пожарната безопасност в просветното звено, чрез спазване на действащите норми, правилници, наредби и предписания. Един път през учебната година осигурява провеждане на тренировки за действия при евакуация (при пожар, аварии, бедствия и заплахи от терористични актове);

Създава и организира обучение на комитет или група по условия на труд в просветното звено;

Утвърждава и изпълнява програма за оценка на риска в просветното звено, като прилага методика за оценка на риска, според утвърденото за системата на средното образование "Помагало за оценка на риска", 2002 г.;

Утвърждава програма за предприетите мерки, определени срокове и отговорни лица за предотвратяване, намаляване и ограничаване на риска, както и начини на контрол за изпълнението на тези мерки, не по-късно от началото на учебната година;

Когато се ползва общо работно помещение или оборудване, или работна площадка от няколко учебни заведения е задължително по писмена договореност да се определят реда и начина за оценяване на риска и всички изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд;

Осигурява задължителни периодични медицински прегледи на работещите и контрол на личната хигиена на учащите се;

Осигурява подходящо обучение по ЗБУТ, в съответствие със спецификата на всяко работно място и професия, и контролира началните и периодични инструктажи по безопасност, хигиена на труда и пожарна безопасност на персонала и учащите се;

Установява, разследва, регистрира и отчита трудови злополуки и поддържа регистър на трудовите злополуки;

Разработва и утвърждава списък на работните места и видове работи, за които на персонала и учениците се осигуряват лични предпазни средства и специални работни облекла, като определя вида, сроковете за износване и условията за използването им;

Осигурява компетентна техническа експлоатация, поддръжка, ремонт, периодични прегледи, изпитвания на енергийните съоръжения в повереното му просветно звено;

Проучва, планира необходимостта и своевременно заявява необходимите средства за изпълнение на дейностите, осигуряващи ЗБУТ пред финансовите органи.

Част четвърта.

В: ИНСТРУКЦИИ (ИНСТРУКТАЖИ)

ИНСТРУКЦИЯ

Директорът на учебното заведение трябва да осигури изготвянето на инструкции за правилна и безопасна работа с отделните машини, апарати и съоръжения, в учебните кабинети, лаборатории и работилници, съответстващи на нормативните изисквания и

съобразени с психологическите особености и на липсата на трудови навици на учениците.

Длъжностните лица, отговарящи за осигуряване на безопасни и здравословни условия за труд трябва да разработят инструкции за безопасна работа и да осигурят поставянето им по работните места и машините, да означат и маркират опасните зони по работни места, проходи, площадки и други.

Учителите, които използват, обслужват и поддържат съоръжения, машини и други, както и заети в дейности, които създават опасност за здравето и живота им, задължително трябва да се инструктират, обучават и да полагат изпит по правилата за осигуряване на безопасни условия на труд. Същите разработват правила за безопасни условия за възпитание, обучение и труд по учебните предмети, по които преподават и задължително да инструктират учениците в началото на всеки учебен срок за безопасни и здравословни условия на възпитание, обучение и труд в кабинетите, лабораториите и работилниците. Необходимо е учителите да спазват задълженията си за осигуряване безопасността на учениците.

Те трябва да бъдат запознати с инструкциите за безопасна работа и да ги спазват.

Инструкцията за безопасна работа трябва да се постави на видно и удобно за четене място на всяка машина, съоръжение и при работа с инструменти и други.

Директорите на просветните звена са длъжни да осигурят за класните стаи, учебните работилници, кабинетите, лабораториите, физкултурните салони и други подобни подходящи помещения с благоприятни условия за работа за да се осигури минимално напрежение на нервната система и сърдечно-съдовата дейност на учениците, намаляване на умората и опасността от злополуки. Помещенията трябва да отговарят на санитарно-хигиенните изисквания по отделните фактори микроклимат, осветление, вредни вещества, шум, вибрации, лъчения и други, както и да бъдат напълно обезопасени - механично, електро- и пожарообезопасени. Липсата, неправилното поставяне и неспазването на писмените инструкции и правила за безопасна работа и здравословни условия на труд са едни от причините за допускане на трудови злополуки с работниците и служителите. При изпълнение на работата, за която се е уговорил, работещият е длъжен да спазва задълженията си произтичащи от чл. 126 от КТ. Неизпълнението на трудовите задължения, предвидени в закони и други нормативни актове, в правилника за вътрешния трудов ред, в колективния трудов договор или определени при възникването на трудовото правоотношение, е нарушение на трудовата дисциплина, съгласно чл. 187, т. 10 от КТ. За работното оборудване, при което съществува риск за безопасността и здравето на работещите, работодателят осигурява прилагането на писмени инструкции, които трябва да са разбираеми за работещите, които и да съдържат необходимата информация (Наредба № 7 от 23.09.1999 г.).

Задълженията на длъжностните лица за разработване на инструкции за безопасни и здравословни условия на труд и поставянето им по работните места и машините, за означаване и маркиране на опасните зони на работните места, проходи, площадки и други се регламентират в училищния правилник за осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд.

Контролът по спазването на инструкциите за безопасна работа се извършва от училищното ръководство и по-специално от помощник-директора по учебното производство. Той контролира спазването на изискванията за безопасна работа, хигиената на труда и пожарната и аварийна безопасност от учениците и персонала в производствените бази, учебните работилници, лаборатории и други, съгласно чл. 3, ал.

3 от Инструкцията № 1 за провеждане на контролната дейност в системата на народната просвета - изд. от МОН ДВ, бр. 17 от 1995 г.

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

ИНСТРУКЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНА РАБОТА В КАБИНЕТ ПО ХИМИЯ

1. Да се спазват изискванията на Правилника за безопасност на труда за устройство и обзавеждане на кабинета по химия в училището. Противопожарните строително-технически норми, Правилникът за осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд на учебното заведение и произтичащите от тях нормативни и поднормативни актове.

2. За обучение в кабинета по химия се допускат ученици, които са преминали начален инструктаж и инструктаж на работното място за безопасна работа, хигиена на труда и пожарна безопасност по утвърдените програми.

3. Преди започване на всяко лабораторно занятие в кабинета по химия учителят трябва да инструктира учениците за безопасните начини за провеждане на предстоящите опити и опасните моменти.

4. Не се допуска по време на учебното занятия учениците да работят самостоятелно, без наблюдение от учителя.

5. Оставане на ученици през време на почивката в кабинета без присъствие на учител не се допуска.

6. По време на учебното занятие с опити учениците да ползват подходящо облекло и лични предпазни средства.

7. Кабинетът да бъде обзаведен с подходящо резервно осветление и да има приспособления за промиване на очите в случай на увреждане и аптечка за оказване на първа долекарска помощ.

8. При неяснота при провеждане на опити учениците да искат съвет от учителя.

9. Повтаряне на опита или извършване на други опити да става само след съгласието на учителя.

10. Към учениците да се проявява възискателност за точна и вярна работа с химическите препарати и вещества и познаване на несъвместимите един към друг химикали.

11. На учениците се забранява:

- да опитват на вкус веществата;
- да използват не измити съдове;
- да хващат реактивни стъкла и банки с мокри или сапунени ръце;
- да насочват отворите на епруветките към хора или към собствените си лица;
- да изнасят извън кабинета химически вещества;
- да внасят храна и да се хранят в кабинета по химия.

12. Манипулации, свързани с отделяне на токсични вещества, да се извършват в предназначенията за целта смукателните шкафове.

13. Подът и плотовете на местата, където се провеждат опитите могат да се покриват с линолеум.

14. На всяка работна маса да има по една киселинноустойчива мивка, снабдена

със студена и топла вода.

15. Изпаряването на водна баня и изгарянето в келдалова колба с минерални киселини да се извършва задължително в камина при включена вентилационна уредба, като главата на работещия е извън камината.

16. Бутилките с втечнени газове се закрепват неподвижно и далече от отоплителните тела. При манипулация с тях да се използват редуцир-вентили.

17. При филтриране и промиване трябва да се избягва разливането на течности по работните маси и по ръцете, а когато промиването се извършва с горещи течности, на промивните съдове се поставят подложки от топлоизолационен материал.

18. Дестилацията на вода да се извършва с дестилатор, при който включването на електрическия ток да е блокирано с водозахранването. При прекратяване на дестилацията най-напред да се изключва електрическият ток, а след това да се спира водата.

19. При работа с центрофуга външният капак да бъде здраво затегнат. Отварянето му да се извършва само след цялостното спиране на въртящата се система.

20. При употреба на маслени бои се внимава да не се превиши пламната точка на маслото.

21. При нагриването с различни видове нагреватели под тях да се поставя подложка от топлоизолационен материал. Спиртните лампи да не се гасят чрез духане, а само с капачките им.

22. При дестилация на разтвори да не се допуска пълно отделяне на течността, за да се избегне счупването на апаратурата и/или евентуално изгаряне.

23. Отровни и разяждащи разтвори да се пипелират само с автоматични пипета или с пипети, които имат специални уширения.

24. При пренасяне на съд с горяща течност да се държи с двете ръце дъното на съда се държи с едната ръка, под която е поставена кърпа.

25. Забранява се на учениците да пренасят и преливат разяждащи и отровни химически вещества в обемисти съдове.

26. Преливането на киселини и други разяждащи течности от един съд в друг да се извършва от персонала с помощта на специални стативи или сифони. Лицата, извършващи преливането, трябва да бъдат със специално работно облекло, гумирани престилки, ръкавици и обувки - киселинно устойчиви. Очите трябва да бъдат защитени с очила.

27. Под наблюдение на преподавателя учениците могат да разреждат сярна киселина, като я наливат на тънка струя по стените на съда с хладка вода като едновременно с това я разбъркват.

28. Да се налива концентрирана сярна киселина в съд с вода, а не обратното, поради опасност от експлозия.

29. Концентрирани киселини и основи да се неутрализират с разредени разтвори на основи, които преди това се разреждат с дестилирана вода.

30. Вземането на алкални метали и на техните окиси и хидроокиси, трябва да се извършва с пинсети (по възможност с платинови краища) или с порцеланови (пластмасови) лъжички.

31. Шишета с бром, водороден прекис, флуороводородна киселина и други разяждащи течности трябва да се отварят така, че гърлото им да бъде насочено в посока, където няма други лица.

32. Всички отровни вещества (цианови соли, живачен хлорид, арсенови соли, разтворими соли на бария, бруцин, серовъглерод, бял и жълт фосфор и други) да се съхраняват в добре затворени съдове и специални шкафове, които да се заключват. На

съдовете да се поставят етикети с надпис „отрова“.

33. Отровните вещества във вид на кристалчета или разтвори да се държат в специален шкаф в лабораторията и в количество, необходимо за работа само за един ден, а на шкафа да се поставя надпис "отровни вещества".

34. Остатъците от разтвори на отровни вещества да се изхвърлят или унищожават съгласно указанията на преподавателя.

35. След работа с отровни вещества ръцете задължително да се измиват старателно.

36. Забранено е съхранението на напитки и хранителни продукти в съдове, които се употребяват в химическата лаборатория.

37. Бутилките с втечнени газове и газове под налягане трябва да се пазят от удар, механични повреди и нагриване, да се помества на специални поставки, да са снабдени с редуцир-вентили, чиято употреба е задължителна. Вентилите да се пазят от замърсяване, особено с масла и мазнини.

38. Забранено е уплътнението на гайките и свързките на бутилките, съдържащи кислород, с материя от органични вещества.

39. Запушалките на реактивните стъкла трябва да се отварят внимателно, като отворите на стъклата да се насочват към тавана.

40. В загрети течности над 100°C не трябва да се поставят парченца пемза, активен въглен и други, тъй като това може да предизвика буйно кипене, което често пъти е съпроводено с нежелателни последици.

41. Реактивните стъкла не трябва да се запълват повече от 2/3 от обема им. Това е от съществено значение за лесно изпаряващите се вещества и за тези, при които се отделят газове.

42. Химическите вещества трябва да се съхраняват в подходящи добре затворени банки със запушалки с шлифтове, като се поставят на точно определени места, според съвместимостта им с други химични вещества.

43. Всички стъкла и банки да са картотекирани и да имат четливо написани етикети за съдържанието им и указание за работа с тях.

44. Използването на живака за лабораторни опити се допуска само при невъзможност да се замести с друго вещество и непременно над вана, за да може да се събере при евентуално разливане.

45. Забранено е смесването на бертолетова сол с органически вещества,

46. Забранено е откриване на пропуски по газопроводната мрежа с пламък. Същото да се извършва със сапунен разтвор.

47. При нагриване на химикали в епруветки е необходимо отворът им да не бъде насочен към работещия или към тези в съседство. За равномерното нагриване целият обем на течността внимателно да се движи и върти епруветката над пламъка.

48. Забранява се оставянето без наблюдение на камините, в които се работи с леснозапалими и отровни вещества.

49. Забранява се оставянето на лесноизпаряващи се течности в открит съд.

50. Забранява се директното изхвърляне в канализационната система на отработени разтвори, съдържащи отровни, запалителни или разяждащи вещества. Същите да се събират в съдове и след съответната обработка (неутрализация) да се изливат в каналите.

51. Забранява се да се изхвърлят в съда за отпадъци каквито и да са отпадни материали, напоени с бензин, газ или други леснозапалими вещества.

52. Горими вещества (бензин, етер, терпентин и други), които не са разтворими във вода, да не се гасят с вода.

53. Всички ученици трябва да бъдат запознати с начините за работа с пожарогасителните уреди и съоръжения.

54. На учениците е забранено да извършват поправки на електрическите уреди, инсталации, съоръжения и други в кабинета.

55. След приключване на работа да се изключват всички нагревателни уреди и съоръжения и се проверяват от дежурния в лабораторията.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)
ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

ИНСТРУКЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНА РАБОТА В КАБИНЕТ ПО ФИЗИКА

1. За обучение в кабинета по физика да се допускат ученици, които са преминали инструктажите по Безопасност хигиена на труда и Пожарна безопасност по утвърдени програми.

2. В кабинета е задължително наличието на отделно (централно) електроразпределително табло с постоянен, променлив и трифазен ток, както и наличието на резервно осветление.

3. Да се спазват изискванията на ПБТ в училището, на Правилника за осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд в учебното заведение и на другите нормативни актове.

4. Кабинетът по физика да бъде подходящо и достатъчно осветен и приспособен за бързо затъмняване, за провеждане на специални опити или при прожектиране на филми. В непосредствена близост (в съседство) да има хранилище за съхраняване на уреди и друга апаратура.

5. За всеки ученик да има самостоятелно работно място, снабдено с електрическо табло, местно осветление и стол с изменяща се височина.

6. В кабинета трябва да има най-малко две мивки с по два крана за вода, което осигурява възможност за провеждане на опити с турбина, водна помпа и др.

7. Включването и изключването на напрежението на работните електрически табла да става само от учителя при съблюдаване на мерките за сигурност. Електрическата инсталация трябва да бъде в съответствие с изискванията на от Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии, и Наредба № 4 за техническата експлоатация на електрообзавеждането

8. Всички ползвани за опитна работа електроуреди, електрически съоръжения, инсталации, шнулове, контакти, щепсели, електрически лампи и т. н. трябва да бъдат сигурно електрообезопасени срещу директен и индиректен допир с електрически ток.

9. Преди започване на занятието в кабинета по физика учителят да инструктира учениците за безопасните изисквания при провеждане на предстоящите опити, като се обърне внимание на опасните моменти.

10. Забранява се на учениците да работят самостоятелно без наблюдение от учителя.

11. Да не се оставят учениците през време на почивката в кабинета без присъствие на учител.

12. По време на учебно занятие с опити учениците да ползват подходящо облекло и ЛПС.

13. При възникване на въпроси след започване на опита, учениците да спират работата и за да поискат съвет от учителя.

14. Всяко повторение на опита или извършване на други опити да става само с разрешението на учителя.

15. На учениците се забранява да извършват поправки на електрическите уреди, електрическата инсталация, съоръженията и други в кабинета по физика.

16. След приключване на работа да се изключват всички нагревателни уреди и съоръжения и се проверяват от дежурния в лабораторията.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)
ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

ИНСТРУКЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНА РАБОТА В КАБИНЕТ ПО ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ЕЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКА ЛАБОРАТОРИЯ

1. За обучение в кабинета за лабораторни упражнения по електротехника се допускат ученици, преминали съответните инструктажи по Безопасност и хигиена на труда и Пожарна безопасност по утвърдените програми.

2. Броят работни места трябва да съответствува на броя на учениците, които се обучават.

3. Между работните места трябва да има достатъчно разстояние, за да може учениците свободно да разгърнат схемата на своите упражнения без да си пречат и без да съществува опасност от докосване до тоководещи части от съседното работно място.

4. Освен общото осветление на работните места трябва да има и локално (местно) осветление, изпълнено съгласно изискванията на правилниците за безопасност и пригодено за насочване според нуждите на лабораторното упражнение.

5. Кабинетът за лабораторни упражнения по електротехника трябва да бъде със сух, равен и електроизолационен под, пригоден за всекидневно почистване от прах и други отпадъци, които биха намалили диелектричната му якост.

6. Кабинетът да има създадени условия и за редовното почистване на прозорците, стените и тавана.

7. Упражненията, при които се отделят вредности (работа с флуорофор, живак, киселини и др.) трябва да се провеждат в отделно помещение с ефективна

аспирационна уредба.

8. В лабораторните помещения по електротехника трябва да се спазва строга дисциплина и порядък, което е задължение на провеждащия лабораторните упражнения и учащите се.

9. Включване, превключване и всякакъв вид манипулации, предвидени в упражнението, трябва да се извършват след обстойна проверка на схемата от учителя - ръководител на лабораторните упражнения, в негово присъствие и лично от него или с негово разрешение от определен ученик.

10. Превключвания в схемата на лабораторното упражнение да се извършват само при изключено напрежение.

11. Апаратите, съоръженията и измерителните уреди, употребявани в електролабораторията, трябва да имат ясно означени параметри, схеми и номера.

12. Преди подаване на напрежение към учебната електрическа схема да се провери съответствието между защитите, сеченията на проводниците и включените мощности, както и наличието на селективност в защитите.

13. Задължително е наличието на отделно (централно) електрическо табло с постоянен, променлив и трифазен ток и наличие на резервно осветление.

14. Електрическата инсталация в кабинета трябва да бъде в съответствие с изискванията на Наредба № 3 за устройството на електрически уреди и електропроводни линии и Правилник за безопасност и здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000 V); Включването и изключването на напрежението за работните места да става само от учителя при съблюдаване на мерките за сигурност.

15. В началото на всяко занятие в кабинета (лабораторията) учителят да инструктира учениците, като се обърне внимание на опасните моменти.

16. Не се допуска учениците да работят самостоятелно без наблюдение от учителя.

17. Оставане на учениците в кабинета през време на почивката без присъствие на учител не се допуска.

18. По време на лабораторна практика, учениците да ползват подходящо облекло и ЛПС.

19. При възникване на неясноти лабораторното упражнение да се прекрати и учениците да поискат съвет от учителя.

20. Всяко повторение на упражнението или извършване на друго опит да става само с разрешение на учителя.

21. На учениците се забранява да извършват каквито и да са поправки на електрическите уреди, ел. инсталацията и др. в кабинета.

22. След приключване на работа да се изключват всички нагревателни уреди и съоръжения и се проверяват от дежурния в лабораторията.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

ФИЗКУЛТУРЕН САЛОН

1. Уредите трябва да бъдат здрави и неподвижно закрепени.
2. Не се допуска игра на уреди, които са физически износени и крият опасност от нараняване.
3. Да се поддържа в изправност закрепването на спомагателните части (винтове, обтегачи, възли, точки и др.)
4. Да се играе винаги с гимнастически постелки, които да намаляват удара при отскоци от уреди или от евентуални падания.
5. Да се осигуряват средства за увеличаване на триенето между контактните части на тялото и уреда (например магнезий за ръце при игра на високи уреди, за краката при игра на греда и др.).
6. Да се поддържа ред и последователност при изпълнението на упражнения, които са свързани с повишена динамика, равновесие, статични напрежения и други и крият опасност от сблъсквания, падания при разсейване на вниманието или уплахи и др.
7. Ръководителят на упражнението трябва да оказва помощ при изпълнение на трудни елементи от упражненията и да осигури пазене в случай на несполучливи опити (например при подскоци и отскоци).
8. Абсолютно необходимо е да се следи за физическото и психическото състояние на учениците; при наличие на отклонение от нормалното да не се изисква изпълнение на трудните елементи.
9. На момичетата, не навършили 15 год. възраст, не могат да се възлагат физически упражнения, които могат да увредят или причинят деформация на органи в областта на малкия таз.
10. Задължително е учениците да имат спортно облекло. В час да се допускат само ученици в игрално облекло.
11. Играта с топка да бъде с умерена сила, за да се предпазят от удар учениците, стъклата и осветлението.
12. Абсолютно забранено е катеренето по шведската стена без наблюдението на учител.
13. Забранява се на учениците влизането във физкултурния салон без учител.
14. Забранява се ритането на топка в салона.
15. Забранява се внасяне на закуски в съблекалните и салоните.
16. Забранява се дъвченето на дъвка по време на час по физическа култура.
17. Задължително е пазенето на съблекалните чисти.
18. Абсолютно забранено е пушенето.

ФИЗКУЛТУРНА ПЛОЩАДКА

1. Физкултурната площадка трябва да бъде постлана с масивна настилка (асфалт и др.) или сгурия, която да се полива всекидневно. Тя трябва да бъде с намалена твърдост, за да не се допускат наранявания при бягане или на тялото при падания.
2. Баскетболните табла, хандбалните врати, волейболните колони трябва да бъдат закрепени здраво и стабилизирани.

3. Траповете за скачане трябва да бъдат дълбоко разкопани.
  4. При хвърляния на уреди строго да се съблюдава да няма хора на мястото около попаденията или в периметъра, в който би попаднал евентуално изпуснатият уред.
  5. Местата за занимания по физическо възпитание трябва да отговарят на хигиенните изисквания за осветление, чистота на въздуха, температурата, настилка, разположението на уредите и др.
  6. Организирането и провеждането на спортните игри в училищния двор става само в присъствието на преподавател. Не се допуска учениците да играят самостоятелно, без наблюдение от учител.
  7. На учениците строго се забранява катеренето по дърветата в двора на училището, по оградата, спортните съоръжения на физкултурната площадка и др.
  8. Забранява се игра и хвърляне на остри или твърди предмети в училищния двор и физкултурната площадка.
  9. Учениците се задължават строго да спазват указанията изискванията на учителя, водещ часовете по физическо възпитание
  10. Ако по време на час по физическо възпитание топката падне на улицата, ученикът внимателно излиза на уличното платно под наблюдението на преподавателя.
- Учителите по физическо възпитание се задължават да инструктират учениците от всички класове за безопасност в часовете по физическо възпитание.
- Спазването на настоящата инструкция е задължително всички.
- За неспазване на инструкцията всеки ученик носи индивидуална отговорност.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

ИНСТРУКЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНА РАБОТА В КАБИНЕТ ЗА ОБУЧЕНИЕ С ПЕРСОНАЛЕН КОМПЮТЪР

1. Кабинетите за работа с персонални компютри да са устроени така, че да има не по-малко от 5 m² на работно място.
2. Стените да са оцветени с пастелни тонове.
3. Подът да е покрит с антистатично покритие.
4. Обзавеждането с лека работна мебел да е с матова повърхност.
5. Нивото на шум да не превишава 50 dB (A).
6. Източниците на светлина да са поставени успоредно на направлението на погледа към екрана от двете му страни. Изкуственото осветление да е луминесцентно.
7. Прозорците да имат завеси или щори, които при нужда да намаляват дневната светлина, падаща на работното място.
8. Работните маси да са с размери: минимална дължина 1,20 m, ширина - 0,80 m

и дебелина на плота не по-малка от 3 см.

9. Работните столове да са с колелца, с регулируема височина на седалката от 0,30 до 0,55 m и наклон назад - 30 до 50 градуса. Облегалката да е също с регулируема височина и наклон. Работният стол да има възможност за поставяне на опора за краката, която да се регулира.

10. Работните места за преподавателите да отговарят на изискванията на за оптималните изисквания за осигуряване условия за почивка, намалено натоварване, защита на зрението, изследване на зрителния анализатор и очила за работа.

11. Клавиатурата да позволява заемане на удобна работна поза, да не предизвиква умора на ръцете и китките, да е с матова повърхност, за да се избегне отразеният блясък, а знаците да са контрастни и четливи.

12. Екранът да е подвижен, изображението да бъде стабилно, без отражение или блясък, с подходяща големина и контраст на буквите и знаците.

13. Не се допуска по време на учебното занятия учениците да работят самостоятелно, без наблюдение от учителя.

14. Оставане на ученици през време на почивката в кабинета без присъствие на учител не се допуска.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....

(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа с най-често използвани ръчни инструменти при работа в ремонтна работилница

I. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Преди започване на работа всеки инструмент трябва да бъде прегледан внимателно и забелязаните повреди да се отстранят.

2. Инструментите трябва да бъдат изправни и да съответстват на характера на работата. Не се работи с неизправни инструменти.

3. Главите на всички инструменти, като чукове, секачи и други не трябва да бъдат разширени, подбити и нацепени. Ако на ръкохватките и на ръчните инструменти има напуквания, подбивания и частици от тях лесно биха се отделили (изхвъркнали) при работа, то те се поправят или се изваждат от употреба.

4. Дървените дръжки на инструментите да се изработват от сухо дърво - дрян, бук, габър, акация и други без чепове и пукнатини.

5. Инструментите да бъдат здраво набити и закрепени за дървените дръжки.

6. При работа с ръчни инструменти, при които може да отхвъркне отрязана или отчупена част, да се използват предпазни очила и мрежести ограждения на работното

място.

7. При работа на височина да се ползва обезопасена стълба или платформа и да се вземат мерки против падане на инструменти (козирки, предпазни мрежи, ограждения).

8. Забранява се използването на собственоръчно направени инструменти, без да се прегледани и разрешени за ползване от прекия ръководител.

9. Работните места да бъдат добре почистени и подредени.

10. След или по време на работа и след това ненужните отпадъци да се изхвърлят на определените за целта места.

II. ИЗИСКВАНИЯ И ПРАВИЛА ПРИ РАБОТА

Чукове

1. Дръжките на чуковете да бъдат с овална форма, гладка повърхност и постепенно да се удебеляват към свободния край и да бъдат сигурно заклинени в чука посредством железен клин.

2. Челото на чуковете трябва да е правилно, гладко и леко изпъкнало (глава), без пукнатини и със заоблени краища.

Секачи

1. Режещата част на секачите да бъде без пукнатини, правилно наточена съобразно материала, който ще се изсича, а страничните ръбове на секача по дължината му да са заоблени.

2. Дължината на секачите да бъде най-малко 200 mm, за да се избегне удрянето на ръцете и за удобно хващане с ръка.

Ръчни Ножовки

1. Листът да се поставя на лъка на ножовката така, че рязане да става при движението напред.

2. Ножовият лист за рязане трябва да бъде опънат достатъчно, но не много, за да не се скъса и да нарани работещия.

3. Предметите за рязане да се закрепят здраво на менгеме (стиските да са на разстояние 1 m при едностранно закрепване на шлосерските маси, а от края на масите на не по-малко от 500 mm).

4. Ширината на предметите за рязане да се съобразява така, че дължината на листа на ножовката да остава около 150-200 mm по-голяма.

5. Шлосерските стиски да са с неподбити и здрави челюсти, които да захващат правилно и сигурно обработваните детайли.

6. Мястото за рязане предварително да се зарязва с триъгълна пила.

7. При рязане на тънки метални листове същите да се пристягат между дървени подложки, за да не вибрират.

8. През време на работа работещият да заема правилна стойка и да държи ножовката по възможност в хоризонтално положение с двете си ръце: с дясната - дръжката, а с лявата - предния край на рамката. Движението на ножовката да се осъществява само с ръце, без участието на тялото.

9. При счупване макар и само на един зъб от лентата работата трябва да се спре, лентата да се смени с нова.

Пили

1. Не се допуска работа с пила без дръжка, с лошо набита, пукната или разхлабена дръжка.

2. Пилата трябва да е с изправни и неизносени зъби, да не е омаслена и да се притиска здраво по време на работа.

3. Детайлът, който се изпилва, да бъде закрепен здраво.

4. Стружките да се отстраняват четка. Да не се духа с уста, защото може да се напращат или наранят очите.

При нарязване резба с метчици и флашки

1. Метчиците и флашките да са без пукнатини, побитости, откъртени мустаци, да са еднакво затиловани и добре заточени.

2. Въртокът да се избира правилно.

3. Ако метчика или флашката се въртят трудно, да не се насилват, защото могат да се счупят. По време на работа да се маже с масло.

Гаечни ключове

1. Гаечните ключове да се подбират правилно и съответстват на размерите на гайките и болтовите глави.

2. Челюстите на ключа да бъдат успоредни, да не са с износени краища, да нямат пукнатини или побитости. Сглобяемите ключове да бъдат здрави в подвижните си челюсти.

3. При работа не се разрешава удължаване рамото на ключа посредством друг ключ или тръба. Ако гайката или болтът са ръждясали се полеят с газ или нафта и след това да се отвъртат.

Отвертка

1. Отвертката да се подбира съобразно прореза на винта; да бъде добре и правилно заточена, като работната ѝ част от страни да не е закръглена, а предната част да бъде права линия: перпендикулярна на оста.

Клинове

1. Да се употребяват специални клещи при работа с клинове за държането им.

Крикове

1. При работа с крик със зъбна рейка храповият механизъм трябва да бъде напълно изправен.

2. При меки и потъващи почви, а така и при твърди, плъзгащи повърхности в основата на крика да се подлага дървено трупче.

3. Ръчните крикове да бъдат осигурени срещу самоспускане на товара при спиране на повдигането.

4. Всички винтови крикове да бъдат самоспиращи.

5. Хидравличните крикове да са снабдени с предпазен клапан, да имат плътни съединения, които не допускат изтичане на течност от работния цилиндър при повдигане на товара.

6. При всички положения след повдигане с крик, преди да се започне работа, повдигнатият товар трябва да се укрепва допълнително с дървени трупчета, стойки и други.

7. Забранено е свалянето на ръката от ръката на ръкохватката до пълното пускане на товара.

8. Забранено е оставяне на товара върху крика през време на почивка или прекъсване на работа.

9. Не се допуска повдигане на товари, превишаващи товароподемността на крика.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа в работилница по металообработване

1. Машините и съоръженията да бъдат поставени на здрави основи или фундаменти, внимателно регулирани, здраво закрепени и електрообезопасени.

2. Включването и изключването на машините в електрическата мрежа да се извършва от учителя по практика, след взети мерки за безопасна работа

3. Движещите се части на машините и механизмите, които могат да причинят злополуки, да бъдат с подходящи ограждания (кожуси, капаци).

4. Ограждащите устройства да са достатъчно здрави, сигурно закрепени. За обезопасяване на големи зони да се използват мрежести ограждания, отговарящи на нормативните изисквания.

5. Защитни ограждания да се осигурят и за лостови и за други системи, които предават командното движение.

6. Почистването на стружките да се извършва със специална четка, а не с ръка.

7. Приспособленията за закрепване на обработваемите детайли и инструменти (патронници, планшайби, шпинделни глави и др.) да осигуряват здраво закрепване и изключват възможността от разхлабване и отвинтване на приспособлението по време на работа и при реверсивно движение.

8. Машините, на които се обработват трошливи материали - чугун, бронз, месинг, пластмаси и др. да бъдат снабдени с прахоуловители и стружкоуловители.

9. Системно да се извършва контрол за затягането на патронниците, центрите, опорните повърхности на люнетите, с оглед избягване на всякаква възможност за изхвъркване на детайла по време на обработката му.

10. Да не се използват режещи инструменти и приспособления с подбити или износени конусни опашки.

11. Да не се допуска употребата на дискови фрези с пукнатини или със счупени зъби.

12. Абразивните дискове да бъдат стабилно закрепени, много добре балансирани и да се задвижват с периферни скорости, не по-високи от указаните върху самите дискове.

13. Периодически да се извършва преглед на абразивните дискове и при

установяване на пукнатини да се демонтират незабавно.

14. Да не се допуска почистване на инструментите и на машините, и извършване на ремонти по времена работа.

15. Шлосерските стиски да са с неподбити и здрави челюсти, които да захващат правилно и сигурно обработваните детайли.

16. Не се допуска работа с неизправни, неподходящи за работа ръчни инструменти за монтаж, демонтаж и други шлосерски работи.

17. При механично обработване на метали да се използват режими на рязане, които изключват възможността за запалване на стружките.

18. При работа с ръчни ударни инструменти, при които може да отхвъркне отрязана или отчупена част, работещите да се осигурят с необходимите лични предпазни средства.

19. Съоръженията, машините и ръчните инструменти да са правилно инсталирани, използвани и обслужвани от подходящо обучени учители, майстори и ученици.

20. Не се допуска по време на учебното занятия учениците да работят самостоятелно, без наблюдение от учителя.

21. Оставане на ученици през време на почивката в кабинета без присъствие на учител не се допуска.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа в работилница по леене на метали

1. Леярната трябва да има най-малко две помещения, едно за формоване и друго за отливане, с цел избягване на опасности от изгаряне и вдишване на вредни газове от заетите с формоване.

2. При само едно помещение, в един ден да се извършва формоването, а в друг - отливането. Да не се допуска едновременно формоване и отливане в едно и също помещение.

3. Да не се допуска извършване на каквато и да е друга работа и движение наоколо през време на леенето.

4. Отворите на пещите да са затворени херметически за предотвратяване излизането на газове и пушек.

5. Електрическите пещи да са електрообезопасени - да се зануляват и заземяват.

6. Ръчното отливане на метала да става със специални кофи (черпаци), пренасяни от един или двама ученика. Кофите за един ученик не трябва да превишават

допустимите норми за съответната възраст и пол.

7. Потите, кофите и тиглите, независимо от обема, да се пълнят с разтопен метал, по вътрешната им височина, не повече от установената с инструкцията.

8. При всяка тиглова пещ, устроена в пода на помещението, да има яма за поемане на разтопения метал при аварийни случаи.

9. За прецизно леене със стопяеми модели да се осигури отделно помещение от другите производствени помещения.

10. При механизизирано пренасяне и отливане на разтопения метал, окачването на кофите за куката на крана да бъде сигурно и стабилно. Да не се допуска износване повече от допустимото на цапфите на кофите. То да се контролира периодично.

11. Забранено е движение под кофите, с които се пренася разтопен метал.

12. На местата, определени за ръчно почистване на отливките чрез остъргване и избърсване с четки да се осигури смукателна вентилация.

13. Отстраняването на излишните ръбове, пъпки, загаряния или грапавини по отливките да се извършва с обезопасен шмиргел снабден със смукателна вентилационна инсталация за изхвърляне на праха извън помещението.

14. Не се допуска по време на учебното занятия учениците да работят самостоятелно, без наблюдение от учителя.

15. Оставане на ученици през време на почивката в кабинета без присъствие на учител не се допуска.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:....

(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа в работилница по заваряване

1. Местата за заваряване да се оградят с плътни, непроницаеми за светлина и пожароизолиращи материали.

2. При електродъгово заваряване да се предприемат мерки за недопускане осветяването на хора.

3. Забранено е в близост до заваръчното помещение да се извършват ковашки, раздробяващи (трошене, шмиргеловане и др.) процеси, тъй като те могат да предизвикат взривяване на бутилките или уредбите.

4. Заваряването да се извършва на специални заваръчни маси, снабдени с местни смукателни вентилационни инсталации.

5. На работещите да се осигурят предвидените за тази цел лични предпазни средства и да се контролира тяхното използване.

6. Корпусът на генератора или трансформатора, пусковият реостат и предметът на заваряване да бъдат заземени или занулени, в зависимост от системата на

електрозахранване.

7. Заваръчните работи се извършват при спазване изискванията за безопасност на труда при заваряване и рязане на металите.

8. Всички проводници да бъдат изолирани и да са правилно оразмерени сеченията им. Шнуровите от генератора или трансформатора до таблото да са предпазени от механични повреди, а кабелите, които водят от апарата до дръжката на електрода и до масата на заваръчния предмет да бъдат многожилни с мека и гъвкава броня.

9. Електроженният апарат да не се оставя под напрежение при прекъсване и приключване на работа.

10. При газо-кислородно заваряване да се спазват изискванията за работа с оксигенов апарат, ацетиленови и кислородни бутилки. Забранено е инсталирането на електрозаваръчни кабели съвместно с газозаваръчните маркучи и тръбопроводи.

11. Не се допуска по време на учебното занятия учениците да работят самостоятелно, без наблюдение от учителя.

12. Оставане на ученици през време на почивката в кабинета без присъствие на учител не се допуска.

13. Работилницата да бъде оборудвана с подходящи пожарогасителни средства, уреди и съоръжения.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа при почистване и хигиенизиране на училището (детската градина) от чистачи и работник по ремонт и поддръжка

1. При хигиенизиране с опасни за здравето химикали прозорците на класните стаи, кабинетите, залите и канцелариите задължително да се отворят.

2. При използването на препарати, нараняващи кожата, да се ползват ръкавици и се пазят останалите части на тялото.

3. Почистването на прозорците да се извършва след внимателно отваряне на същите и на изправни маси или стълби.

4. При почистване на прозорците или подмяна на осветителните тела да се осигури персонала срещу падане при качването и слизането.

5. На работещия да се осигурят лични предпазни средства и работни облекла и при изпълнението на служебните задължения да се ползват.

6. Събраните отпадъци и листа от двора на училището да се изхвърлят в контейнерите. Забранено е запалването на събраните листа и отпадъци.

7. При забелязани счупени стъкла, контакти и електрически ключове да се

съобщи веднага на домакина и на училищното ръководство. Да не се пипат или правят опити да се отстраняват без знанието на длъжностното лице и да се ремонтират от съответните длъжностни лица.

8. Подмяната на осветителните тела, ремонт на учебно-техническите средства, съоръжения, машини, печки, пишещи машини, компютри, кафеварки и други, задължително се извършва от квалифициран персонал при изключено електрозахранване.

9. Извършването на ремонта на електрическите табла да става само от квалифициран персонал при успоредното изключване на електрическата мрежа.

10. След приключване на учебните занятия за деня, чистачките да изключат всички електроуреди и съоръжения и задължително да проверяват за забравени включени електрически уреди, учебно - технически средства и осветление.

11. Преди началото на учебните занятия по време на отоплителния сезон при локално отопление огнярят всяка сутрин проверява състоянието на радиаторите в класните стаи. При констатирани нередности незабавно уведомява домакина, училищното ръководство или помощник-директора по административните въпроси.

12. Преди началото и след края на учебните занятия работникът по поддръжка и ремонт задължително проверява състоянието на вратите, прозорците, чиновете, масите, бюрата, дъски, шкафовете и осветлението и санитарно - битовите помещения. При констатиране на нередности незабавно пристъпва към отстраняването, им като своевременно уведомява училищното ръководство.

13. Почистването на паркета и подовите настилки да става през ваканцията, като чистачките спазват изискванията за работа с опасни химикали.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за спазване на противопожарните изисквания и правила при работа с нафтови горелки

1. Да се ползват само стандартни и технически изправни горелки.
2. Горелката задължително да бъде заземена.
3. В непосредствена близост до горелката да се осигурят за ползване, в случай на нужда, противопожарни уреди, съоръжения и пожарогасителни средства по вид и количества, съответстващи на противопожарните норми.
4. Да не се допуска изместване на дюзата от отвора на пещта.
5. Преди запалване на горелката:
  - да се провери за течове на гориво в съединенията на тръбопровода от уплътненията и състоянието на съединенията;

- да се продуха пространството в пещта.
- 6. Запалването на горелката да става автоматично. Включването да стане от ел. таблото като се изчаква 35-40 сек. и появяването на а запалване на сместа.
- 7. Забранено е запалване на горелката с конци или парцали, напоени с нафта, бензин или други.
- 8. Забранено е повторното запалване на горелката, когато пещта е топла.
- 9. Редовно да се почистват горивните крайници с игла.
- 10. При работа горелката да не се оставя без наблюдение.
- 11. Забранено е поставянето на горими материали в помещението на горелката и в склада за нафта.
- 12. Да не се допуска обливане на автоматиката, ел. захранването и външните части на горелката с гориво.
- 13. При теч на гориво от нафтовата горелка да се постави съд за събирането му.
- 14. Горелката да се спира:
  - при изгаснал пламък;
  - при спиране вентилатора на горелката.
- 15. Спирането на горелката да се извършва в следната последователност:
  - спиране на горивото чрез спирателния кран;
  - изключване на ел.двигателя на горелката.
- 16. При поява на повреди или нарушения в нормалната работа горелката да се спира. Ремонтването да се извърши от специалист.
- 17. Забраняват се ремонти, обслужвания и настройки по време на работа на горелката.
- 18. При пожар:
  - спира се притока на гориво от спирателния кран;
  - изключва се ел. двигателя на горелката;
  - насочва се към мястото на пожара изправен пожарогасител;
  - известява се противопожарната охрана.

ИЗГОТВИЛ:.....
(подпис)

.....
(име и фамилия)
ДИРЕКТОР:.....
(подпис и печат)

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна и безаварийна експлоатация на котли - отоплителна нафтова серия "кон"

- I. Запълване на котела и инсталацията с вода.
  1. Запълването на котела и инсталацията с вода става от водопроводната мрежа, при отворени всички обезвъздушителни кранове.
  2. При протичане на вода от тях, те последователно се затварят.

3. Пълненето продължава до протичане на вода от сигналната тръба до разширителния съд.

II. Пускане на котела в експлоатация.

1. Прави се оглед на всички съоръжения: гориво проводите, горелките, котела, циркуляционна помпа, арматурата, тръбопроводите, КИП и таблото за управление.

2. Проверява се положението "отворено - затворено" на арматурата по инсталацията.

3. Проверява се запълването на отоплителната инсталация с вода чрез сигналната тръба.

4. Проверява се наличие на ел. захранване в таблото за управление.

5. Проверява се работата на циркулярната помпа и обезвъздушаването на инсталацията. При работеща циркулярна помпа не трябва да се чува характерен шум на протичаща вода в котела или по тръбопроводите. Наличието на такъв шум показва, че в котела или в инсталацията има въздух, който трябва да се отстрани.

6. Пускането на котела в експлоатационен режим се осъществява в ред и последователност, описана в раздела "експлоатация на горелката".

III. Изисквания при първоначално пускане на горелката се изисква да бъде спазвана следната последователност:

1. Да се проверят всички ел. съединения за правилното и сигурно свързване към електрическата мрежа.

2. Да се проверят и притегнат на горивопроводните съединения срещу течове на гориво.

3. Да се отворят последователно спирателните вентили по смукателния тръбопровод.

4. Да се обезвъздушава нафтовата помпа и смукателната система. Същото се извършва по два начина:

- когато резервоарът е под нивото на помпата и тя работи на засмукване, необходимо е да се напълни тръбопроводът и помпата с гориво.

- Когато резервоарът е над нивото на помпата, отвива, се тапата на горивната страна на помпата и се завива след излизане на въздуха.

5. Да се провери изправността на котела, като се обърне особено внимание на клапата за изходящите газове, да бъде отворена напълно.

6. След около 5- 6 минути работа с горелката да се проверяват всички съединения за течове на гориво и се отстранят, ако яма такива.

7. След пускане на горелката да се пристъпва към настройка на регулиращата клапа за въздух, налягането на помпата за гориво, клапата за изходящи газове на котела, термостати, манометри и други съоръжения.

8. Пускането на горелката в действие става чрез пусков бутон, намираща се върху таблото.

9. Да се следи за последователността на степените на запалване като след I-ва степен, запалителната система трябва да се изключи, а направо запалване на II-ра степен не може да стане.

10. Ако поради запушване на дюза, липса на гориво или други причини горивният процес не започне в продължение на 4-5 сек., то да се осигури автоматично се изключване на горелката. Изключването на горелката да става и през време на работа, когато пламъкът изчезне поради някаква причина.

11. В електрическата схема на таблото да има предвидена специална

блокировка, която да не позволява включването на горелката при неизправно фотосъпротивление.

12. Да се следи разхода на гориво и работното налягане на помпата.

13. Регулирането на помпата, настройката на клапата за въздух и ел. автоматиката да се извършват от специалист по КИП и А.

14. Настройката на клапите да се извършва еднократно при първоначално пускане на горелката. Нова настройка се прави от специалист при поява на дим или изменение режима на работа на горелката.

15. Филтърът за гориво трябва да се почиства веднъж месечно, този на помпата веднъж на сезон. При почистване на филтрите бензин строго да се спазват правилата за пожаробезопасна работа с лесно запалителни течности.

16. Прекратяване работата на горелката по желание става чрез бутон "стоп" намиращ се върху таблото.

17. След всяко спиране на горелката трябва да се затварят спирателните вентили на горивопровода и да се изключва ел. захранването на командното табло (пулта за управление).

Внимание! Всички настройки и регулировки на горелката и командното табло (пулт) да се извършват от квалифицирани специалисти!

IV. Спиране на котела.

1. Спирането на котела се извършва чрез операциите, посочени в инструкцията за техническа експлоатация на горелката.

2. Желателно е циркулационната помпа да не се изключва веднага спирането на горелката, особено ако температурата на водата е близка до номиналната, тъй като в котела има сравнително големи по обем топлоакмулиращи маси, които могат да доведат до прегряване на водата.

3. При окончателно спиране на котела да се затваря и спирателната арматура по горивопровода.

V. Аварийно спиране

Котелът незабавно трябва да бъде спрял в следните случаи:

1. При констатиране на теч от нагревните повърхности на котела.

Внимание! Често при първоначално пускане и запълване на котела с вода по нагревните повърхности се образува кондензат, който, стичайки се, дава лъжлива представа за теч.

След загряване на водата в котела кондензат изчезва, докато при истински теч се увеличава. След неколнократни запускания на котела "потенето" се прекратява.

2. При отказ на циркулационната помпа.

3. При покачване температурата на водата над допустимата, а работният и защитният термостати на котела не са сработили.

4. При теч в инсталацията, който не може да се изолира по друг начин.

5. Ако налягането в котела се повиши над допустимото.

6. При пожар в котелното помещение.

7. При взрив в котела или газоходите.

8. Ако в работата на котела възникнат непознати явления (удари, вибрации и други).

9. Котелът да не се запуска отново, преди да е отстранена причината за аварийното спиране.

VI. Дрениране на котела и инсталацията.

1. Поради това, че в процеса на експлоатация водата се деаерира, а и образуването на котлен камък е незначително, не се препоръчва дренирането на водата от котела без крайна нужда. След приключване на отоплителния сезон котелът и инсталацията се оставят пълни с вода.

2. Конструкцията на котела позволява пълното му дрениране на самотек чрез дренажната линия.

VII. Почистване на котела по газова страна

1. След всеки отоплителен сезон се отворя предният капак на котела и се извършва оглед на нагревните повърхности по отношение на нагар и сажди.

2. При необходимост от почистване да се извършва следното:

- изваждат се турбулаторите от тръбите;
- почистват се с телена четка тръбите, пламъчната тръба и димната камера;
- сваля се люкчето в долната част на задния капак и се изгребват падналите сажди;
- поставят се турбулаторите, като негодните се подменят;
- предният капак се затваря, ако е необходимо се подменя уплътнение на капака;
- при по-основно почистване може да се свали целият заден капак, като предварително се демонтира звеното от газохода.

VIII. Консервиране на котела

1. Консервирането на котела се налага при продължително бездействие, за да се предпази по възможност в най-голяма степен от въздействието на обкръжаващата среда,

2. При консервация на котела се извършва следното:

- изключва се ел. захранването и горивозахранването;
- демонтират се всички допълнителни съоръжения: горелка, циркуляционна помпа, КИП и т.н. и се консервират;
- котелът се почиства по газова система;
- заглушават се плътно всички отвори, включително и фукса;
- котелът се покрива с полиетиленово фолио за предпазване на обшивката му от повреди.

IX. Електробезопасност

1. Забранено е работата на командното табло със свален капак.

2. Да се проверяват електрическите връзки на проводниците в различните клеми. Да се притягат не по рядко от един път месечно.

3. Да не се прави ремонт и други манипулации с командното табло при наличие на напрежение в него или при работеща горелка.

4. Проводниците, горелката и командното табло да бъдат изолирани от действието на вода и нафта.

X. Пожарна безопасност

1. Не се допуска работа на горелката, ако някои от съединенията за гориво пропускат.

2. Да няма разлята нафта по пода на помещението и разхвърляни други горими материали.
3. Да се осигури вентилиране на помещението, когато работи горелката.
4. При установяване на ненормална работа на горелката или таблото, същите да се изключват и се отстраняват повредите.
5. При повреда на запалителната система на горелката, се забранява паленето с факла или по друг начин.
6. При всяко спиране на горелката да се спира горивото чрез спирателните вентили и да се изключва електрозахранването на командното табло.
7. След всяко спиране на горелката да се проверява дали не изтича нафта през дюзите в печната камера, което означава, че ел. магнет-вентилите пропускат.
8. Забранено е всякакво пускане и работа на горелка с повредени или изключени защиты и регулиращи прибори и устройства.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....

(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

Инструкция за безопасна работа с водогрейни котли ниско налягане

1. Обслужването на съоръжения с повишена опасност (водогрейни котли с ниско налягане) работещи при температура на нагрятата вода до 115 градуса се извършва от лица назначени със заповед от работодателя, навършили 18 години и притежаващи необходимата правоспособност „огняр“ и медицински са освидетелствувани, че са годни за тази професия.
2. До самостоятелна работа огнярите се допускат, след като преминат инструктаж и обучение по Безопасност и хигиена на труда и Пожарна и аварийна безопасност и положат изпит за проверка на знанията за правилна и безопасна работа.
3. Обучение и проверка на знанията на огнярите по въпросите на Безопасност и хигиена на труда и Пожарна и аварийна безопасност се извършва всяка година за опресняване.
4. Огнярят трябва основно да се запознае с конструкцията на котела, техническата му характеристика, автоматиката, горелката, котелната инсталация, арматурата, отоплителната инсталация, горивното стопанство, електрозахранването и т. н.
5. Огнярят трябва основно да познава Наредбата № 29 за устройството и безопасната експлоатация на парните и водогрейни котли с ниско налягане (ДВ, бр. 27/1980 год. и глава 3 от Наредбата за техническа експлоатация на електрообзавеждането).
6. Помещенията, в които са монтирани водогрейните котли с ниско налягане

трябва да отговарят на противопожарните норми и изисквания.

7. За огнярите да са осигурени нормални санитарно хигиенни условия за работа и обслужване:

- осветление;
- микроклимат (температура, влажност и скорост на въздуха);
- вентилация;
- помещение за санитарно-битово обслужване.

8. Огнярите задължително да са снабдени и да ползват полагащите им се лични предпазни средства и специално работно облекло.

9. Котелът и съоръженията към него трябва да бъдат механично- и електрообезопасени:

- съединителите на водните помпи и други движещи се части да бъдат оградени с водни предпазители;
- електрическите съоръжения да бъдат занулени;
- корпусът на котела и резервоарите за гориво да бъдат заземени.

10. На тръбопровода за гореща вода или на всеки водогреен котел между котела и спирателния кран да бъде монтиран манометър.

11. На тръбопроводите за вход и изход на водата между котела и спирателните кранове за всеки котел да бъдат монтирани термометри.

12. Всеки водогреен котел да бъде свързан с разширителен съд, който да поема разширението на водата в отоплителната инсталация при нагряване:

- при отворена отоплителна система разширителният съд се свързва пряко с атмосферата, без да е задължително предпазно устройство при повишаването на налягането;

- при затворена отоплителна система разширителният съд се свързва с атмосферата посредством предпазни клапани, настроени за отваряне при налягане в системата, което е повишено с повече от 10% над работното.

13. При затворени отоплителни системи, както и при водогрейни котли, които се изключват от отоплителната инсталация посредством спирателна арматура, се предвиждат предпазни устройства, непозволяващи повишаване на налягането в котела с повече от 10% над работното.

14. Оразмеряването и настройката на предпазните устройства против повишаване на налягането във водогрейните котли, да са селективни, тези на разширителния съд да действуват преди (по-рано от) предпазните устройства, монтирани върху самия котел.

15. Входните врати на котелното помещение да се отварят навън, по време на работа на котлите, вратите да не се заключват и при натискане с ръка да се отварят леко.

16. На изходите на котелното помещение (с изключение на резервните) да има преддверие или други устройства, които да не позволяват проникване на студен въздух в помещението.

17. Вратите на котелното помещение към служебни, битови и други помещения да се отварят в посока към котелното и да са снабдени с устройство за самозатваряне.

18. Към котелното помещение при възможност да има стая за огняря и работилница за малки поправки.

19. На местата за обслужване на котлите и в котелното помещение да има аварийно осветление, захранвано с електроенергия от самостоятелен източник. Допуска се аварийното осветление да бъде осигурено чрез преносими фенери с напрежение, не по-високо от 36 волта.

20. При пускане на котелната инсталация огнярят е длъжен:

- да се убеди в изправността на котела и котелната арматура;
- да следи за нивото водата, указано на водопоказателно стъкло;
- да провери горелката за наличие на теч от гориво в пещта и извън пещта;
- да се убеди в изправността на водоподкачващите помпи.

21. През време на работа огнярят е длъжен:

- да следи непрекъснато изправността на автоматиката и арматурата;
- всички вентили да отваря и затваря бавно и внимателно;
- да не извършва каквито и да са поправки на елементите на котела и котелната инсталация, когато котелът работи;
- да поддържа хигиената в котелното помещение, спомагателните помещения, стълбите и проходните коридори;
- да не допуска обливане на автоматиката, ел. съоръженията, горелката и външните части на котела с вода или гориво;
- при евентуално прокапване на гориво от нафтовата горелка, да постави съд за събирането му;
- да поддържа нормалното ниво на водата в котела и равномерното му хранване с вода. Не трябва да допуска нивото на водата да спада под най-ниското допустимо ниво или да превиши най-високото водно ниво;
- да следи за изправността на манометъра;
- да продухва котела редовно и правилно;
- да не оставя котела без наблюдение, независимо, че автоматиката му е в изправност.

22. Работата на котела задължително да се преустановява:

- ако налягането на водата се повиши над работното;
- ако водното ниво е спаднало под най-ниско допустимото;
- ако нивото на водата бързо спада, въпреки че подхранването с вода е усилено;
- ако водоснабдителните средства откажат да работят;
- ако зидарията на пещта е разрушена;
- ако водопоказателният уред или предпазните клапани се повредят и не действат;
- ако се появят пукнатини, протичане от водните камери, от пламъчните тръби и други, при забелязване на подутини или пропуски на вода от заваръчните шевове;
- ако водното ниво се покачи над нормално допустимото;
- при възникване на пожар.

23. Когато работата на котела се спре вследствие на горепосочени или други явления, огнярят е длъжен веднага да уведоми ръководството, а в случай на пожар и службата по пожарна и аварийна безопасност.

24. В случай на възникнал пожар в котелното помещение огняря взема мерки за неговото загасяване, като продължава да наблюдава в състоянието на котела.

25. Огнярят е длъжен да провежда ежемесечна профилактика, за осигуряване на безопасната работа на котела.

26. В началото на пролетно-летния сезон огнярят трябва да извърши основна профилактика на котела, на котелната и отоплителна инсталация.

27. При спиране от експлоатация на котлите за дълъг период от време, те трябва да бъдат консервирани.

28. Работа на котли с неизправни контролно-измервателни прибори и автоматика се забранява.

29. Във всяко котелно помещение задължително се води сменен дневник, в

който отговорното за работната смяна лице да се разписва при приемане и предаване и да отбелязва времето на пускането и спирането на агрегатите, всички забелязани нередности в работата на котлите или другите съоръжения.

30. За известяване при сериозни и с опасност за персонала и съоръженията последици, в котелното помещение да се осигури известителна връзка (телефон, звънец). В помещението да има часовник.

ИЗГОТВИЛ:.....

(подпис)

.....

(име и фамилия)

ДИРЕКТОР:.....

(подпис и печат)

.....

(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

Част пета.

ДОКУМЕНТАЦИЯ ЗА ДЕЙНОСТИТЕ, ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ОБУЧЕНИЕ И ТРУД (ЗБУТ)

1. Назначаване, определяне и учредяване на длъжностни лица и органи за дейността по безопасност на труд и пожарна безопасност.

1.1. Ревизионна книга за препоръки и предписания на контролните органи, заверена в структурите на ИА "Главна инспекция по труда" (КТ) - чл. 408.

1.2. Заповед за назначаване (определяне) на длъжностно лице за организиране на изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове ЗЗБУТ - чл. 24, Наредба № 3 на ФЗ на службите за БЗ - чл. 2):

- документация за дейността на отговорника за ЗБУОТ (Наредба № 3 за ФЗ на службите за БЗ чл. 7, 8, 9, 10).

1.3. Документация за учредяване и за дейността на комитети (групи) по условията на труд (ЗЗБУТ - чл. 27, 28 и 29):

- заповед на директора,
- протокол за учредяване от общото събрание,
- правила за дейността на комитета (групата).

2. Установяване и осигуряване на здравословни и безопасни условия на обучение и труд

2.1. Документ за определяне състава на комисията за дейностите по оценяване на риска (Наредба № 5, ЗЗБУТ);

2.2. Договор (протокол) за извършване на оценка на риска, когато съществува работно помещение, оборудване, работно място за общо ползване от няколко директори на просветни звена (ЗЗБУТ - чл. 16, чл. 18, Наредба № 5);

2.3. Документация по оценяване на риска (Наредба № 5, ПОР);

2.4. Протоколи от измервания на факторите на работната среда (стойности на елементите на микроклимата, токсични вещества и прах във въздуха, шум, вибрации, осветление и лъчения) и на специфичните показатели за безопасност на работните процеси, оборудването и работните места (Наредба № 5);

2.5. Досие за обект, сгради и работно оборудване, съдържащо:

- документи, отнасящи се до проектното осигуряване на ЗБУТ, акт за въвеждане в експлоатация и документация, доказваща съответствието със ЗЗБУТ (Наредба № 7, чл. 10);

- документи, отразяващи периодични изпитания при експлоатация, ремонт и преустройства, и протоколи от измервания за състоянието на работната среда (Наредба № 7, чл. 10);

2.6. Документ удостоверяващ техническото състояние, изправността и окомплектовката на моторни превозни средства преди излизане и след завръщане от път;

3. Работно, специално работно облекло и лични предпазни средства

3.1. Списък на работещите лица по длъжности и професии, които имат право на работно облекло, вид, материя и срок на износване, утвърден от директора на детската градина и учебното заведение (НБРУБ - чл. 8, чл. 9).

3.2. Списък на професиите, длъжностите, работните места и видове работи, за които на работещите се осигуряват лични предпазни средства и специално работно облекло с тяхното наименование, вид, модел, материал и срок на износване, утвърден от директора (Наредба № 3 за ЛПС, КТ - чл. 284, Наредба № 7 - чл. 247).

3.3. Протокол за резултатите от извършените проверки за качествата наличните предпазни средства (Наредба № 3 за ЛПС).

3.4. Личен картон за получаване и срок за подмяна на облеклото и обувките, предоставяни на работещите.

4. Инструктажи и обучение по здравословни и безопасни условия на труд

4.1. Заповед за определяне на видовете инструктажи, времето и мястото за провеждането им и длъжностните лица, които ще ги извършат (КТ - чл. 284, Наредба № 3 за инструктажа - чл. 4, чл. 14 и чл. 19) (Приложение № 3).

4.2. Книги за документирание на инструктажите (номерирани, прошнуровани и подпечатани с печата на просветното звено), съгласно Наредба № 3 за инструктажа - чл. 6, Указание на МОН за прилагане на Инструкцията за изискванията за безопасни условия на възпитание, обучение и труд по отношение на инструктажите:

- Книга за начален инструктаж (приложение № 4) с приложени към нея програма за инструктажа и инструкции за безопасна работа;

- Книга за инструктаж на работното място, периодичен и извънреден инструктаж (приложение № 4);

- Книга за ежедневен инструктаж;

- Минимална продължителност на началния инструктаж и инструктажа на работното място (приложение № 5);

- Служебна бележка за проведен начален инструктаж (приложение № 6).

4.3. Програма за провеждане на начален инструктаж, утвърдена от директора.

4.4. Документация за организиране и провеждане на ежегодното обучение по ЗБУТ на длъжностните лица, отговорни за организацията на дейностите по ЗБУТ и на

провежданите инструктажите (Наредба № 3 за инструктажите).

4.5. Заповед за обучението на представителите в комитетите или групите по условия на труд, период и начин за провеждането му с приложени удостоверения за първоначално обучение и протокол за ежегодно обучение (Наредба № 4 за КУТ и ГУТ - чл. 6).

4.6. Удостоверение за завършено първоначално обучение и протокол за ежегодно обучение на представителите на КУТ и ГУТ (Наредба № 4 за КУТ и ГУТ - чл. 9 и 12).

5. Трудови злополуки и професионални болести

5.1. Регистър за вписване на трудовите злополуки (приложение № 7, НУРПОТЗ - чл. 14).

5.2. Декларация за трудова злополука (приложение № 8, НУРПОТЗ - чл. 3).

5.3. Протокол за разследване на трудови злополуки с анализ на причините и мерките за недопускането им (приложение № 9 НУРПОТЗ - чл. 2 и чл. 10 и ЗЗБУТ, чл. 23).

5.4. Заповед за определяне на лицето, което поддържа регистъра и съхранява декларациите за трудови злополуки (Приложение № 7).

5.5. Карта за предварителен медицински преглед (Наредба № 3 на МНЗ - чл. 5).

5.6. Списък на работещите, подлежащи на периодичен медицински преглед (Наредба № 3 на МНЗ - чл. 8, чл. 9, чл. 11 и чл. 19).

5.7. Допълнителен лист за резултатите от задължителни периодични медицински прегледи към личната амбулаторна карта (Наредба № 3 на МНЗ - чл. 15).

5.8. Ежегодна информация с данни за трудови злополуки (НУРПОТЗ, чл. 16).

6. Пожарна безопасност

6.1. Заповед за определяне на длъжностно лице за координация на дейностите по осигуряване на пожарна безопасност.

6.2. Досие с документи по пожарна безопасност.

6.3. Правила (инструкции) по пожарна безопасност.

6.4. План за предотвратяване и ликвидиране на аварии, бедствия и катастрофи (в частта за действие на ръководния, педагогическия и не педагогическия персонал при ликвидиране на пожари и промишлени аварии).

6.5. План за предотвратяване и ликвидиране на аварии, бедствия и катастрофи (в частта за осигуряване на пожарна безопасност при извършване на капитални и текущи ремонти, реконструкция, спиране на производствени процеси).

6.6. План и схеми за евакуация на деца, ученици, педагогически и не педагогически персонал.

6.7. Заповеди за:

- назначаване на нещатна пожаротехническа комисия;
- пожаробезопасно извършване на огневи работи;
- пожаробезопасно използване на отоплителни, нагревателни и други електрически уреди;

- недопускане на пушене и открит огън на територията на просветното звено;

- изключване на електрическото захранване след работно време;

- осигуряване на пожарна безопасност по време на почивни и празнични дни, и ваканции;

- поддържане и проверка на противопожарните уреди, съоръжения и средства за пожарогасене;

- определяне на нещатен щаб за ръководство на действията по ликвидиране на пожари;

6.8. Дневник за отразяване състоянието на противопожарните уреди, съоръжения и средства за пожарогасене.

6.9. Протокол от комисията за определяне на категорията на помещенията по пожарна опасност и групата взривна и пожарна опасност.

6.10. Протокол за резултатите от проверка преди провеждане на мероприятия с масово събиране на хора в места, не предназначени за такава цел.

6.11. Протокол с резултати от проверки на дихателните, предпазните клапани и преградите за открит огън.

6.12. Схема за разположение и реда на включване и спиране на основните и аварийни противопожарни комуникации.

Задължителните документи за дейностите по пожарна и аварийна безопасност се разработват съгласно изискванията на ЗМВР и Наредба I - 209 на МВР.

7. Съоръжения с повишена опасност

7.1. Заповед за назначаване на лице, обслужващо съоръжението с повишена опасност с приложено свидетелство за правоспособност или договор със сервизна организация.

7.2. Договор с лицензирано лице за осъществяване на технически надзор на съоръженията с повишена опасност, в съответствие с чл. 2 и чл. 3 от Наредбата за условията и реда за издаване на лицензии на лица за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност и за реда за водене на регистър на съоръженията - изисква се при обслужване от лицензирани лица.

7.3. Регистрационен дневник за вписване на съоръженията с повишена опасност - за всяко съоръжение отделно.

7.4. Техническо досие на съоръжението, което съдържа:

- акт за техническо освидетелствуване и (или) разрешение за експлоатация;

- паспорт и придружителна заводска документация;

- инструкция за монтаж и безопасна експлоатация на съоръжението с определени задачи, функции и отговорности на обслужващото лице, редът за пускане, обслужване и спиране на съоръжението, действие при аварийно спиране, аварии и злополуки;

- документи за извършени ремонти и преустройства, сертификати за вложени материали, протоколи за изпитвания и друга документация, които имат отношение към устройството и безопасното функциониране на съоръжението, съгласно изискванията на всяка наредба за устройство и безопасна работа на съоръженията с повишена опасност (КТ - чл. 281, ал. 2, Наредба № 7, НУБЕСПО, ЗТИП).

Част шеста. БЕЗОПАСНОСТ НА ТРУДА

Обща безопасност

За осигуряване на механична безопасност в средните училища и

професионалните гимназии да се имат предвид изискванията на Глава четвърта и Глава шеста от Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване.

При осъществяване на учебните, производствените, възпитателните и обслужващите дейности да се спазват и контролират следните изисквания:

- сградите за обучение, производствена и учебна практика да имат конструкция и експлоатационна сигурност съгласно чл. 19 от Наредба № 7;

- от съществено значение е поддържането на училищните сгради и оборудването в добро състояние, както и своевременното и качествено извършване на основните и частичните капитални ремонти (чл. 202, ал. 1 от Наредба № 7); достъп до покривните и други повърхности, изработени от материали с недостатъчна якост, се разрешава само при използване на приспособления, осигуряващи безопасна работа.

- след ремонта сградата се приема от специална комисия. При прегледа се обръща внимание на обезопасяването на електрическите инсталации, закрепването на вратите и горните прозорци, монтирането на осветителните тела и други предмети по таваните, монтирането на машините, апаратите и съоръженията в кабинетите, работилниците и лабораториите, заземяването и зануляването им, поставянето на предпазни капаци и ограждения, знаци по безопасност и други (Глава четвърта от Наредба № 7);

- за учебна и производствена практика следва да се използват напълно обезопасени и технически изправни машини, съоръжения и апарати (чл. 164 от Наредба № 7);

- да бъдат осигурявани предпазни (блокировъчни, ограничителни, спирателни) устройства на машините, съоръженията и транспортните средства за недопускане на смазване, омотаване, увличане или захващане, удар, охлузване или протриване (чл. 186, ал. 1 от Наредба № 7);

- да има защитни ограждения и предпазни устройства на движещите се елементи на машини и съоръжения (чл. 186 от Наредба № 7);

- да бъдат използвани изправни устройства за закрепване, захващане, окачване, пренасяне и направляване на пренасяните товари за да бъде избегнат рискът от падане и изхвърляне на тела, материал, товари и частици при преместването и транспортирането им (чл. 206 от Наредба № 7);

- на определени места в помещенията, на оборудването и на вратите по аварийните пътища да има необходимите знаци и сигнали за безопасност на труда и пожарна безопасност (чл. 193 от Наредба № 7 и Наредба № 4 за знаците и сигналите за безопасност на труда и противопожарна охрана);

- за кабинети, работилници и лаборатории, да бъдат разработени и утвърдени от директора инструкции за безопасна работа с машини и съоръжения;

- за избягване на риска от механична опасност при удар да не се допускат неравности на подовете, а също мебели и предмети с остри ръбове в помещенията (чл. 28, 29 и 30 от Наредба № 7);

- електробезопасността в детските заведения, средните училища и професионалните гимназии се осъществява в съответствие с чл. 200 от Наредба № 7 и чл. 10 и чл. 11 и чл. 3 от Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането, обн. ДВ, бр. 99 от 2004 г.

- при осигуряване на електробезопасността да се имат предвид изискванията на Раздел V от Глава четвърта, чл. 192, 193, 197 и 200 от Наредба № 7;

- да се извършват периодични проверки на обезопасеността на електрическите уредби и съоръжения (чл. 200, ал. 1 от Наредба № 7, Правилник за безопасност и

здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000V);

- учителите по практика, свързана с експлоатация на електрически уредби и съоръжения, с ел. измерване и др. да притежават поне трета квалификационна група по ел. безопасност (чл. 47, ал. 2 от Наредба № 7, Правилник за безопасност и здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000V);

- да се спазва изискването предпазителите да се монтират само на фазовите проводници (чл. 200, ал. 1 от Наредба № 7, чл. I-7-80/8/ и XI-4-чл. 830 от Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии, ДВ бр. 90 и 91 от 2004 г.);

- защитата срещу индиректен допир на машините и апаратите се извършва най-често чрез зануляване или чрез конструкция, осигуряваща двойна (усилена) изолация (чл. 200, ал. 1, от Наредба № 7 и VII-7-чл. 205 и VII-6-чл. 201 от Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии, ДВ бр. 90 и 91 от 2004 г.).

Просветните звена разработват собствени правилници за осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд, които се отнасят за всички участници в тези процеси - ученици, педагогически и не педагогически персонал, лицата, работещи на територията и в помещенията на просветните звена.

Част седма. СПЕЦИФИЧНИ ИЗИСКВАНИЯ

Кабинет по химия

В кабинета по химия, поради повишената опасност от вредни вещества, пожар и взрив, освен посочените изисквания за обща безопасност, следва да се спазват изискванията на чл. 33 и чл. 34 от ЗЗБУТ, а също на Наредба № 13 на МЗ за пределно допустимите концентрации на вредни вещества във въздуха на работната среда и на Наредба № 2 за противопожарните строително-технически норми. Тук следва да се обърне внимание на следните правила и изисквания:

- всички стъкла и банки да са картотекирани (описани) и да имат четливо написани етикети за съдържанието в тях, както и указания за работата с тях (чл. 101 и 120 от Наредба № 7);

- при работа в камина, главата на работещия следва да е извън камината (чл. 99 от Наредба № 7);

- в камината да има локална вентилация (чл. 125 ал. 2 от Наредба № 7);

- преливането на киселини, основи и други разяждащи течности да става само с помощта на подходящи сифони и никога чрез засмукване с уста (чл. 102 от Наредба № 7);

- да се излива киселината във вода, а не обратно поради опасност от експлозия (фиг. 8);

Фиг. 8

- когато се определя видът на дадено вещество по миризмата, необходимо е да

бъдат спазвани следните условия: въздухът от лабораторната среда да се поема само през носа, да не се вдишва дълбоко, за да не се поема голямо количество от отровния газ; въздухът да се поема само един път, тъй като от по-нататъшни поемания обонянието се притъпява (чл. 120, 166 и 216 от Наредба № 7);

- в химическите лаборатории се обзавеждат аптечки с необходимите медикаменти и антидоти за оказване на помощ при необходимост (раздел XIII от Правила за оказване на първа долекарска помощ при увреждане на здравето при работа на МЗ и МТСГ - 1994 г.);

- недопустимо е нагриване на леснозапалими течности в лабораториите чрез пряк огън. При работа с такива течности не бива да се пуши, да се паги кибрит или запалка (чл. 195 и 223 от Наредба № 7);

- да се ползват само закрити електрически котлони (нагреватели) (чл. 225 от Наредба № 7);

- спиртните лампи да не се гасят чрез духане, а само с капачките им (чл. 120 от Наредба № 7);

- при разливане на етер, бензин или други леснозапалими течности в лабораторията да се загасят всички нагревателни уреди и спиртни лампи, а помещението да се проветри (чл. 223 и 124 от Наредба № 7);

- след приключване на работата да се изключват всички нагревателни уреди, което да се проверява от дежурния в лабораторията (чл. 223 и 225 от Наредба № 7).

Физкултурен салон

- уредите в салона да бъдат здрави и неподвижно закрепени (чл. 184 от Наредба № 7);

- не се допуска използване на физически износени уреди, криещи опасност от нараняване (чл. 176 от Наредба № 7);

- да се играе с гимнастически постелки, които намаляват удара при отскоци от уреди или от падания (чл. 16 и 25 от Наредба № 7);

- да се осигуряват средства за увеличаване на триенето между контактните части на тялото и уреда, например магнезий за ръце при игра на високи уреди, за краката при игра на греда и др. (чл. 16, 17 и 25 от Наредба №7);

- да се поддържа в изправност закрепването на спомагателните части (винтове, обтегачи, възли и др.), в съответствие с чл. 184 от Наредба № 7;

- ръководителят на физическите упражнения да оказва необходимата помощ при изпълнение от учениците на трудни елементи и да осигурява предпазване от контузии при несполучливи опити;

- да се извършва наблюдение за физическото и психическото състояние на учениците и при установяване на отклонения да не се допуска изпълнение на трудни елементи.

Спортна площадка

- площадката да е постлана с масивна настилка, която да бъде с намалена твърдост за недопускане нараняване на краката при бягане и на тялото при падане (чл. 25 от Наредба № 7);

- баскетболните табла, хандбалните врати, волейболните колони и др. да бъдат закрепени здраво или стабилизирани с обтегачи и тежести (чл. 184 от Наредба № 7);

- траповете за скачане да са дълбоко разкопани и добре засипани с пясък (чл. 25 от Наредба № 7);
- при хвърляния на уреди (диск, копие, гюлле, чук) да няма хора в и около опасната за попадения зона;
- местата за физически занимания да съответстват на хигиенните изисквания за разположение на уредите, чистота на въздуха, микроклимат, осветеност, шум и др.

Кабинет за обучение с персонални компютри

Изискванията към тези кабинети се съдържат в Наредба № 9 от 28.05.1994 г. на МЗ (ДВ, бр. 46 от 1994 г.) и Наредба № 3 (ДВ, бр. 95 от 2002 г.). Контролът по изпълнението ѝ се извършва от РИОКОЗ. Някои от изискванията:

- кабинетите за работа с персонални компютри да са устроени така, че да има не по-малко от 5 m² на работно място (раздел I, т. 1 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- стените да са оцветени с пастелни тонове (раздел I, т. 5 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- подът да е покрит с антистатично покритие (раздел I, т. 6 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- обзавеждането с лека работна мебел да е с матова повърхност (раздел II, т. 1 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- кабинетите, предназначени за различни възрастови групи, да са оборудвани с подложки (подставки, опори) за краката (раздел III, т. 2 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- нивото на шум да не превишава 50 dB(A) (раздел III, т. 5 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- източниците на светлина да са поставени успоредно на направлението на погледа към екрана от двете му страни. Изкуственото осветление да е луминесцентно (раздел III, т. 4(а) от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- работните маси да са с размери: минимална дължина 1,20 m, ширина - 0,80 m и дебелина на плота не по-малка от 3 cm (раздел II, т. 2 от Приложение № 1 към Наредба № 9);
- столовете да са с колелца, с регулируема височина на седалката от 0,30 до 0,55 m и наклон назад - 30° до 50°. Облегалката да е също с регулируема височина (раздел II, т. 3 от Приложение № 1 към Наредба № 9, фиг. 9).

Забележка: Работните места за преподавателите следва да отговарят на изискванията на Наредба № 3 за оптималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи на МЗ (ДВ, бр. 95 от 2002 г.) и за почивката, намаленото натоварване, защита на зрението, изследване на зрителния анализатор и очила за работа (Наредба № 15 - ДВ бр. 54, от 1999 г.).

Фиг. 9

Работилница по металообработване

При работа с машини, съоръжения и инструменти да е организирано спазването

на някои основни изисквания:

- машините и съоръженията да бъдат поставени на здрави основи или фундаменти, внимателно регулирани и здраво закрепени (чл. 184 от Наредба № 7);
- при работа на работното оборудване да не се допуска наличие на разлято масло или охладителна течност и на детайли и опаковки, освен в техните палети или опаковки (чл. 33, т. 3 от Наредба № 3 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при механично (студено) обработване на металите, ДВ, бр. 31 от 2004 г.);
- включването и изключването на машините в електрическата мрежа да се извършва от учителя по практика, след взети мерки за безопасна работа (чл. 177, ал. 2, т. 1 от Наредба № 7 и Наредба № 3 ДВ, бр. 31 от 2004 г);
- да се осигуряват защитни ограждения и блокировки, непозволяващи случайно включване при педално управление на машините и съоръженията (чл. 20 от Наредба № 3, ДВ, бр. 31 от 2004 г.);
- движещите се части на машините и механизмите, които могат да причинят злополуки, да бъдат с подходящи ограждения (кожуси, капаци) (чл. 186 ал. 1 от Наредба № 7);
- металообработващите машини да се осигуряват с щитове от прозрачен материал с необходимата здравина срещу стружки и отчупени късове материал (чл. 22 от Наредба № 3, ДВ, бр. 31 от 2004 г. и Наредба № 3 ДВ, бр. 31 от 2004 г);
- ограждащите устройства да са достатъчно здрави, сигурно закрепени. За обезопасяване на големи зони се използват мрежести ограждения, отговарящи на нормативните изисквания (чл. 186 ал. 1 от Наредба № 7);
- приспособленията за закрепване на обработваемите детайли и инструменти (патронници, планшайби, шпинделни глави и др.) да осигуряват здраво закрепване и изключват възможността от разхлабване и самоотвиване по време на работа и при реверсивно движение (чл. 184 от Наредба № 7, чл. 17 от Наредба № 3, ДВ, бр. 31 от 2004 г.);
- машините, на които се обработват трошливи материали - чугун, бронз, месинг, пластмаси и др. да бъдат снабдени с прахоуловители и стружкоуловители (чл. 169 от Наредба № 7);
- системно да се извършва контрол за затягането на патронниците, центрите, опорните повърхности на люнетите, с оглед избягване на всякаква възможност за изхвъркване на детайла по време на обработката му (чл. 185 от Наредба № 7 и Наредба № 3 ДВ, бр. 31 от 2004 г);
- да не се използват режещи инструменти и приспособления с подбити или износени конусни опашки (чл. 37 от Наредба № 3, ДВ, бр. 31 от 2004 г.);
- да не се допуска употребата на дискови фрези с пукнатини или със счупени зъби (чл. 176 от Наредба № 7);
- абразивните дискове да бъдат стабилно закрепени, много добре балансирани и да се задвижват с периферни скорости, не по-високи от указаните върху самите дискове (чл. 185 от Наредба № 7 и Наредба № 3 ДВ, бр. 31 от 2004 г);
- периодически да се извършва преглед на абразивните дискове и при установяване на пукнатини да се демонтират незабавно (чл. 185 от Наредба № 7);
- менгеметата да бъдат със здраво закрепени челюсти за недопускане разхлабване и падане на обработваните върху тях детайли (чл. 208, ал. 1 от Наредба № 7);
- не се допуска работа с неизправни, изхабени и не съответстващи за работа ръчни инструменти за монтаж, демонтаж и други шлосерски работи, създаващи условия

за нараняване (чл. 208, ал. 1 от Наредба № 7).

- съоръженията, машините и ръчните инструменти да са правилно инсталирани, използвани и обслужвани от подходящо обучени учители, майстори и ученици.

Работилница по леене на метали

- леярната да има най-малко две помещения, едно за формоване и друго за отливане, с цел избягване на опасности от изгаряне и вдишване на вредни газове от заетите с формоване (чл. 20 от Наредба № 7);

- когато леярната има само едно помещение, в един ден да се извършва формоването, а в друг - отливането. Недопустимо е едновременно формоване и отливане в едно и също помещение (чл. 20 от Наредба № 7);

- не се допуска извършване на каквато и да е друга работа и движение наоколо през време на леенето (чл. 216 от Наредба № 7);

- отворите на пещите да са затворени херметически за предотвратяване излизането на газове и пушек (чл. 20 от Наредба № 7);

- електрическите пещи да се зануляват и заземяват (чл. 200 от Наредба № 7);

- ръчното отливане на метала да става със специални кофи (черпаци), пренасяни от един или двама ученика. Кофите за един ученик не трябва да превишават нормите (Наредба № 16);

- потите, кофите и тиглите, независимо от обема, да се пълнят с разтопен метал, по вътрешната им височина, не повече от установената с инструкцията (чл. 166 и 194, ал. 2 от Наредба № 7);

- при всяка тиглова пещ, устроена в пода на помещението, да има яма за поемане на разтопения метал при аварийни случаи (чл. 249 от Наредба № 7);

- за прецизно леене със стопяеми модели се осигурява отделно помещение от другите производствени помещения (чл. 20 от Наредба № 7);

- при механизирано пренасяне и отливане на разтопения метал, окачването на кофите за куката на крана трябва да бъде сигурно и стабилно. Не се допуска износване на повече от допустимото на цапфите на кофите. Износването трябва да се контролира периодично (чл. 206, ал. 1 и ал. 2, т. 3 от Наредба № 7);

- не е допустимо движението под кофите, с които се пренася разтопен метал (чл. 216 от Наредба № 7);

- ръчното почистване на отливките чрез остъргване и избърсване с четки да се извършва на специално определени места, снабдени със смукателна вентилация (чл. 169 от Наредба № 7);

- отстраняването на излишните ръбове, пъпки, загарения или грапавини по отливките се извършва с безопасен шмиргел, който да бъде снабден със смукателна вентилационна инсталация за изхвърляне на праха извън помещението (чл. 125, ал. 2, чл. 183 и 185 от Наредба № 7).

Работилница по заваряване

- при електродъгово заваряване се предприемат мерки за недопускане осветяването на хора (чл. 207, ал. 2 от Наредба № 7);

- местата за заваряване се ограждат с плътни, непроницаеми за светлина и пожароизолиращи материали (членове 16, 20, 183 и 207, ал. 2 от Наредба № 7 и Наредба № I - 209);

- в близост до заваръчното помещение е забранено да се извършват ковашки, раздробяващи (трошене, шмиргеловане и др.) процеси, тъй като те могат да предизвикат взривяване на бутилките или уредбите (чл. 17 и 196 от Наредба № 7);

- заваряването да се извършва на специални заваръчни маси, снабдени с местни смукателни вентилационни инсталации (чл. 169 от Наредба № 7);

- заваряващите да използват предвидените за тази цел лични предпазни средства (чл. 246 от Наредба № 7 и чл. 6, чл. 14 и чл. 15 от Наредба № 3 от ДВ, бр. 46 от 19. 04. 2001 г.

- корпусът на генератора или трансформатора, пусковият реостат и предметът на заваряване да бъдат заземени или занулени, в зависимост от системата на електрозахранване (чл. 200 от Наредба № 7 и Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии);

- заваръчните работи се извършват при спазване изискванията за безопасност на труда при заваряване и рязане на металите (чл. 207, ал. 1 от Наредба № 7, фиг. 10);

Фиг. 10

- всички проводници да бъдат изолирани и сеченията им да отговарят на допустимия минимум. Проводниците от генератора или трансформатора до таблото да са предпазени от механични повреди, а проводниците, които водят от апарата до дръжката на електрода и до масата на заваръчния предмет да бъдат многожилни с мека и гъвкава броня (чл. 200, ал. 1, от Наредба № 7);

- при прекъсване на работа, електроженният апарат да не се оставя под напрежение (чл. 216 от Наредба № 7);

- при газо-кислородно заваряване трябва да се спазват изискванията за работа с кислороден апарат, ацетиленови и кислородни бутилки, съгласно чл. 207 от Наредба № 7, Наредба за устройството, експлоатацията и техническия надзор на ацетиленови уредби, Правилника по безопасността на труда при заваряване и рязане на метали (Д-08-002) и ПБТ при производството, транспорта, съхраняването и употребата на кислород (Д-01-016, фиг. 11).

Фиг. 11

- забранено е инсталирането на електрозаваръчни кабели съвместно с газозаваръчните маркучи и тръбопроводи (чл. 207 от Наредба № 7).

Електротехническа лаборатория

Подът на електротехническата лаборатория трябва да бъде електроизолационен, сух и равен, пригоден за ежедневно почистване от прах и други отпадъци, които биха намалили диелектричната му якост (чл. 28 от Наредба № 7).

Превключвания в схемата на лабораторното упражнение се извършват само при изключено напрежение (чл. 200, ал. 1, т. 3 от Наредба № 7 и Правилник за безопасност

и здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000 V).

Апаратите, съоръженията и измерителните уреди, употребявани в електротехническата лаборатория, следва да са изправни и да имат ясно означени параметри, схеми и номера (чл. 200, ал. 1, т. 3 от Наредба № 7 и Правилник за безопасност и здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000 V).

Преди подаване на напрежение към учебната електрическа схема трябва да се провери съответствието между защитите, сеченията на проводниците и включените мощности, както и наличието на селективност на защитите (чл. 197 и чл. 200 от Наредба № 7).

Електрическите съоръжения и инсталации да се обслужват само от лица с необходимата професионална подготовка, медицински освидетелствани и притежаващи съответната квалификационна група (чл. 47, ал. 2 от Наредба № 7 и чл. 200, ал. 2 от Наредба № 7).

На работните места в електротехническата лаборатория в съответствие с чл. 55 от Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането, обн. ДВ, бр. 99 от 2004 г. следва да има най-малко:

- експлоатационна инструкция и схеми на обслужваните съоръжения с основните им технически характеристики;
- описание на последователността на пускане в действие и спиране на съоръженията;
- указания за отстраняването на възникнали аварии по съоръженията и уредбите;
- указания за безопасна работа и пожарна безопасност;
- заземителната уредба трябва да има паспорт, съдържащ чертеж на уредбата, основните ѝ технически данни, данни за резултатите от проверките на състоянието и за характера на извършените ремонти и изменения (чл. 663 от Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането, обн. ДВ, бр. 99 от 2004 г.).

Лаборатория по газоснабдяване

В тази лаборатория, заедно с общите изисквания за безопасност и чл. 204 от Наредба № 7, се спазват изискванията на Постановление № 243 и Наредба за устройството, безопасната експлоатация и технически надзор на газови съоръжения и инсталации за втечнени въглеводородни газове от 2004 г.; Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на газовите уреди (Постановление № 250, ДВ, бр. 100 от 2003 г.). Газовите съоръжения са поднадзорни. Контролът по прилагането на тази наредба се осъществява от органите на Държавна агенция за метрология и технически надзор. Конкретните изисквания за безопасност при използване на газовите инсталации и уреди се съдържат в Наредбата за устройството, безопасната експлоатация и технически надзор на газови съоръжения и инсталации за втечнени въглеводородни газове от 2004 г.; Глава втора на Наредбата към Постановление № 250 - чл. 23, чл. 28 и чл. 32 и в паспортите на самите газови уреди;

- ръчките и устройствата за управление да съдържат необходимите указания, за да се предотвратят погрешни и непредвидени манипулации;
- конструкцията на газовите уреди да осигурява стабилност на пламъка и продуктите на горене да не съдържат недопустими концентрации на вредни за здравето вещества;
- елементите на газовите уреди, разположени близо до пода или до други

повърхности да не се допуска поставянето им и използването им в близост до награвателни уреди;

- бутоните и ръчките не трябва да се нагряват до температури, представляващи опасност за околната среда и ползвателя;

- каучуковите маркучи се свързват към газовите уреди, регулаторите и газопроводите чрез накрайници (щуцери) и се затягат с плоски стоманени скоби за пълна херметичност на съединението. Не се допуска употреба на скоби, изработени от тел, както и привързване с тел (чл. 188, т. 2 и т. 3 от Наредба № 7);

- не се допуска преминаване на каучукови маркучи през стени, врати и прозорци (чл. 188, т. 3 от Наредба № 7);

- газовите бутилки се разполагат на места, защитени от удари, от повишаване на температурата на стените им над допустимата температура, от напръскване с капки разтопен метал или с капки от корозионно действащи флуиди (чл. 188 от Наредба № 7);

- помещенията, в които са инсталирани газови уреди и агрегати, трябва да имат изкуствено осветление във взривозащитено изпълнение, естествено осветление и постоянно действаща принудителна вентилация, най-малко с трикратен въздухообмен за 1 час (чл. 169 175, 190 и 224 от Наредба № 7);

- вентилационната инсталация да бъде съобразена с вида газ, който ще засмуква (чл. 125 от Наредба № 7);

Плетачна работилница

- особено внимание да се обръща на някои движещи се елементи на трикотажните машини, ако не са напълно скрити в корпуса на машините или не са обезопасени с предпазни капаци поради предназначението им (чл. 186 от Наредба № 7);

- при кръгли трикотажни машини да са взети предпазни мерки срещу докосване на бримковото колело, нишкодоставъчните колела и иглите (чл. 166 от Наредба № 7);

- при кръгли плетачни машини да са взети мерки срещу докосване с пръсти нишкодоставъчните колела, иглите и зъбните колела в механизма за опъване на плетивото (чл. 166 и 186 от Наредба № 7);

- при работа на основоплетачните машини трябва да са взети мерки срещу докосване с ръце иглите, нанасящите игли, платките и др. (чл. 166 и 194, ал. 2 от Наредба № 7);

- при обслужване на чорапни рендер машини да са взети мерки срещу увреждане при докосване на отчетната верига, бримкообразувателната система, трансмисиите и др. (чл. 166 и 194, ал. 2 от Наредба № 7);

- при работа с едноцилиндрови чорапни автомати да са взети мерки срещу докосване на игления цилиндър, а при работа с двуцилиндрови чорапни автомати, срещу докосване с ръце на бримкообразувателните системи (чл. 166 и 186 от Наредба № 7).

Шевна работилница

При работа в шевна работилница следва да се съблюдават някои съществени изисквания:

- ремъкът на шевната машина да бъде обезопасен по начин, който да осигури безопасност на работещия (чл. 186 от Наредба № 7);

- шевните машини да са снабдени с предпазители, предотвратяващи убождане от иглите (чл. 186 от Наредба № 7);
- иличните и копчените машини да имат прозрачни щитове(екрани), предпазващи от нараняване със счупени игли и копчета;
- електродвигателят и главата на шевната машина да са монтирани на прикрепени към масата на машината тампони, поемащи вибрациите по време на работа (чл. 141, ал. 2 от Наредба № 7);
- на работните места за гладене подът да е електроизолационен (чл. 165, ал. 2, чл. 197 от Наредба № 7);
- ръкохватките на ютиите да са от топлоизолационен и електроизолационен материал (чл. 90 и чл. 197 от Наредба № 7).

Парокотелно

Парните и водогрейните котли са поднадзорни съоръжения на ДТН или на лицензирани от тях органи. Тук се дават само някои общи изисквания, свързани с чл. 204 от Наредба № 7 и ще служат като основа за информация на инспекцията.

Дефектите, открити при експлоатацията на котелния агрегат (пропуски на прах, пара, просмукване, вибриране на механизми, шлакуване на пещта и др.), трябва да се отстраняват през време на работа на агрегата, ако това е допустимо от правилата за безопасност (чл. 165 от Наредба № 7 и Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането).

Контролните уреди, автоматичните регулатори, апаратурите за технологична защита и сигнализация, информационните и управляващите системи, логичните устройства и устройствата за дистанционно управление на спиращите регулиращи органи с всички отнасящи се към тях съединителни тръбни или кабелни връзки, трябва да се поддържат в изправно състояние и да се намират в действие при работа на агрегатите (чл. 173 от Наредба № 7 и Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането).

Предпазните клапани да бъдат настроени за отваряне при повишаване на налягането в котела с повече от 10 % над работното (чл. 173 от Наредба № 7 и чл. 32, ал. 3 от Наредба № 29 за устройство и безопасна експлоатация на парните и водогрейните котли с ниско налягане).

Котлите, които работят с течно или газообразно гориво следва да имат защиты, прекратяващи подаването на гориво в горивната камера при:

- изгасване на факела в пещта;
- повишаване налягането на парата (за парните котли) или температурата на водата (за водогрейните котли) на изхода на котела над допустимите стойности;
- ниско налягане на горивото след последния спирателен орган на горелката - за котлите, работещи на газ;
- ниско налягане на въздуха пред горелката;
- ниска и висока температура на мазута;
- излизане на горелката от пещта. (чл. 174 от Наредба № 7)

Парните котли имат защиты, които да прекъсват подаването на гориво към горелките или горивните устройства при понижаване нивото на водата по-ниско от допустимото (чл. 174 от Наредба № 7).

Наличие на звукова или светлинна сигнализация, включваща се при всеки от гореизброените случаи със защиты, а при парните котли - и при повишаване на нивото

на водата над допустимото (чл. 174 от Наредба № 7).

На всеки водогреен котел или на тръбопровода за гореща вода, между котела и спирателния орган се монтира манометър (чл. 173, ал. 2 и 3 от Наредба № 7).

На тръбопроводите за вход и изход на водата, между котела и спирателните органи да са монтирани термометри (чл. 173, ал. 1 и 2 от Наредба № 7).

Всеки водогреен котел или група водогрейни котли се свързва с разширителен съд за поемане на разширението на водата в котела и отоплителната инсталация (чл. 188 т. 2 от Наредба № 7).

При отворени отоплителни системи, разширителният съд се свързва пряко с атмосферата (чл. 188 т. 2 и 3, чл. 194, ал. 2 от Наредба № 7).

При затворени отоплителни системи, разширителният съд се свързва с атмосферата посредством предпазни устройства, не позволяващи повишаване на налягането в котела над допустимото (чл. 194, ал. 2 и чл. 195 от Наредба № 7).

Като предпазни устройства се използват предпазни клапани, съответстващи на изискванията на специфичните наредби или съответни водни предпазители (чл. 196 от Наредба № 7).

Входните врати на котелното помещение се отварят навън и по време на работа на котлите не се заключват (чл. 40 т. 2 и чл. 44 от Наредба № 7).

Разходните резервоари за гориво се разполагат съгласно изискванията на Наредба № 2 за противопожарни строително-технически норми (чл. 196 и 224 от Наредба № 7).

Част осма. ХИГИЕНАТА НА ТРУДА

Основните изисквания по хигиена на труда се съдържат в Глава четвърта, Глава пета, Глава осма, Глава десета и Глава единадесета от Наредба № 7:

Директорите на учебните заведения са длъжни да осигуряват подходящи помещения за учебни кабинети, лаборатории и работилници. За тази цел да не се използват неподходящи тавански, избени или сутеренни помещения. Учебната и производствената практика се провежда в отделни хигиенични помещения на надземни етажи в сградите (чл. 22 и 24 от Наредба № 7).

Помещенията се обзавеждат с подходяща, отговаряща на ергономичните изисквания работна мебел (фиг. 12 и фиг. 13) и се оцветяват рационално в меки и светли тонове (чл. 25, 26 и 27 от Наредба № 7).

Фиг. 12

Фиг. 13

Помещенията се изисква да бъдат чисти, приветливи, достатъчни по брой, площ и обем в съответствие с изискванията на чл. 24 и 25 от Наредба № 7.

Помещенията се обзавеждат с подходяща училищна мебел, отговаряща на ергономичните изисквания на Наредба № 6 от 26.11.2003 г. за изграждане на достъпна

среда в урбанизираните територии (обн., ДВ, бр. 109 от 2003 г. фиг. 12 и фиг. 13).

Основните изисквания за вентилация и отопление са определени в раздели II и IV на Глава пета от Наредба № 7.

За всяка вентилационна инсталация следва да има заведена документация, която да съдържа технически параметри, резултати от изпитвания и измервания и инструкция за безопасна експлоатация и ремонт (чл. 170, ал. 1 от Наредба № 7).

Температурата и относителната влажност в работните помещения следва да са в определените норми (чл. 82, 84, 87, 88 и 89 от Наредба № 7).

Изискванията за осветление и сигнализация са определени в Раздел I от Глава пета на Наредба № 7.

В работните помещения се осигурява естествено и изкуствено осветление в съответствие с чл. 74 от Наредба № 7.

Осветеността да е съобразена с извършваната работа в даденото помещение (чл. 75 от Наредба № 7).

Проверява се изкуственото осветление да е в съответствие с установените норми за изкуствено осветление на работните помещения (чл. 78 и чл. 80 от Наредба № 7).

Шумът и вибрациите от машините, съоръженията, апаратурата и инструментите да не надвишава установените норми. За намаляването им да са предприети съответни мерки (раздели V и VI на Глава пета от Наредба № 7).

Фиг. 14

Не се допускат до работа лица, които са без изискващите се за съответния вид работа лични предпазни средства (чл. 246 от Наредба № 7, фиг. 14 и фиг. 15).

Фиг. 15

Режимът на труд и почивка да е съобразен с Наредбата за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа (ДВ, бр. 54 от 1999 г.).

При ръчна работа с тежести се спазват нормите и правилата, посочени в Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести (обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г., изм. и доп. ДВ, бр. 70 от 2005 г.) Те се определят от тежестта и нестабилното съдържание на товара и от рязкото извиване на тялото на работещия при повдигане и преместването на товара.

Забранено е извършването на редовна ръчна работа с тежести, включително и с помощта на транспортни средства, от лица от 15- до 18-годишна възраст (т. 134, буква "а" от раздел I и т. 55, буква "а" от раздел II на приложението в Наредба № 4 от 1987 г. за работите, които са забранени за лица от 15- до 18 годишна възраст, обн., ДВ, бр. 44 от 1987 г., изм. и доп., бр. 44 от 1993 г., изм., ДВ, бр. 54 от 1999 г. и Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешение за работи на лица, не навършили 18 години - ДВ, бр. 64 от 2006 г.).

Фиг. 16

Теглото на тежестта при единично вдигане и пренасяне от лица от 16- до 18-годишна възраст да не превишава: 10 kg за лица от женски пол и 20 kg - за лица от мъжки пол (т. 134, буква "б" от раздел I на приложението в Наредба № 4 от 1987 г. за работите, които са забранени за лица от 15- до 18-годишна възраст и Наредба № 6 ДВ, бр. 64 от 2006 г.).

Теглото на тежестта при единично вдигане и пренасяне от лица от 15- до 16-годишна възраст не превишава: 8 kg за лица от женски пол и 15 kg - за лица от мъжки пол (т. 55, буква "б" от раздел II на приложението в Наредба № 4 от 1987 г. за работите, които са забранени за лица от 15- до 18 годишна възраст и Наредба № 6 ДВ, бр. 64 от 2006 г.).

Не се възлага ръчна работа с тежести в противоречие с разпоредбите на глави първа, втора и трета на Наредба № 16 от 1999 г. за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести (буква "в", т. 134 и т. 55 от раздели I и II на приложението в Наредба № 4 от 1987 г. за работите, които са забранени за лица от 15 до 18 годишна възраст и Наредба № 6 ДВ, бр. 64 от 2006 г.).

Част девета. ТРУДОВИ ПРАВООТНОШЕНИЯ

При трудовите правоотношения, следва да се акцентира на някои въпроси, свързани с опазване на здравето при работа в средни училища и професионалните гимназии.

- запознаване на преподавателския състав и на обслужващия персонал с правилата за вътрешния трудов ред и с правилата за здравословни и безопасни условия на труд (чл. 127, ал. 1, т. 5 от КТ);

- не се допуска провеждане на учебна и производствена практика с учениците, извън предвиденото време в учебната програма, а също в не учебни, почивни и празнични дни, както и полагането на нощен и извънреден труд (чл. 143, 147, ал. 1, т. 1 и чл. 140 ал. 4, т. 1 от КТ);

- видовете и минималните размери на допълнителните и другите трудови възнаграждения, които не са конкретно установени в КТ, се определят с Наредба за допълнителни и други трудови възнаграждения, приета с ПМС № 133 от 14.07.1993 г. и Постановление № 147 ДВ, бр. 36 от 2007 г.;

- за продължителна работа над 3 години да се заплаща допълнително месечно възнаграждение в процент върху основно трудово възнаграждение, като минималният размер не може да бъде по-малък от 0,9 на сто за всяка година трудов стаж (чл. 3, ал. 1 и 3 от Наредба за допълнителни и други трудови възнаграждения);

- не се допуска работа по индивидуални трудови договори на лица до 18 годишна възраст без разрешение на Дирекция "Областна инспекция по труда" (чл. 302 и 303 от КТ);

- девойки до 18-годишна възраст и жени до 35-годишна възраст със смущения в овариално-менструалния цикъл не се допускат на работи, свързани с вибрации, шум, ултразвук, радиочестотни електромагнитни вълни, електромагнитни полета с промишлена честота и прегряващ микроклимат над допустимите хигиенни норми, съгласно т. 10, раздел II на Приложение към чл. 2 от Наредба № 7 на МТСГ и МЗ за вредните и тежките работи, забранени за извършване от жени (обн., ДВ, бр. 58 от

06.07.1993 г.);

- със специална закрила се ползват бременни и майки през периода на кърмене, които не трябва да се допускат до работи, свързани с вибрации, шум, ултразвук, електромагнитни вълни над допустимите хигиенни норми, съгласно т. 2, раздел III, на Приложение към чл. 2 от същата Наредба № 7;

- бременни през периода на бременността и майки през периода на кърмене не се допускат до работи, свързани с възбудители на инфекции, паразитни и гъбични заболявания (т. 6, раздел III, на Приложение към чл. 2 от същата Наредба № 7);

- директорите и помощник - директорите със задължителна норма за преподавателска работа в училищата, учителите, учителите - методици, възпитателите, педагогическите съветници, ръководителите на филиали в междуучилищни центрове за трудово политехническо обучение, логопедите, психолозите, корепетиторите, хореографите, ръководителите на учебно - изчислителни кабинети, рехабилитаторите на слуха и говора имат право на удължен платен годишен отпуск в размер на 48 работни дни (чл. 24, ал. 1 от Наредба за работното време, почивките и отпуските, изм. и доп. ДВ, бр. 72 от 2004 г.);

- учителите, които са постъпили на работа след започване на учебната година и до ваканцията нямат 8 месеца трудов стаж, ползват за същата година платен отпуск по 4 работни дни за всеки прослужен месец (чл. 24, ал. 2 от Наредба за работното време, почивките и отпуските, изм. и доп. ДВ, бр. 72 от 2004 г.);

- работещите в средните училища и професионалните гимназии имат право на допълнителен платен годишен отпуск за работа във вредни за здравето условия или за работа при специфични условия, при условие че работата изисква да прекарват в тези условия не по-малко от половината от установеното за тях работно време, на основание чл. 32 от Наредба за работното време, почивките и отпуските, изм. и доп. ДВ, бр. 72 от 2004 г. и Наредба № 3 от 11.05.1993 г. на МТСГ и МЗ за реда и изискванията за определяне правото на допълнителен платен годишен отпуск за работа във вредни за здравето условия или за работа при специфични условия.

Закрила при уволнение

Закрилата при уволнение посочена в следната нормативна уредба:

- чл. 333 Кодекс на труда (КТ);
- чл. 334 ал. 3 от КТ;
- чл. 35 Закон за местното самоуправление и местната власт (ЗМСМА);
- Наредба № 5 от 20.02.1987 г. за болестите, при които работниците, боледуващи от тях, имат особена закрила съгласно чл. 333, ал. 1 от КТ (обн., ДВ, бр. 33 от 28.04.1987 г.).

Същност на "закрилата при уволнение"

С чл. 333 от КТ, за определена категория работници или служители е установена предварителна закрила при уволнение, която се изразява в това, че при уволнение на основания посочени в ал. 1, 3 и 4 от чл. 333, работодателят е задължен да вземе предварително разрешение от съответната инспекция по труда или съгласие от съответния синдикален орган. С ал. 5 на чл. 333 от КТ, е въведена категорична забрана за уволнение на работничка или служителка, която ползва отпуск за бременност и раждане (съгласно чл. 163 от КТ размерът на този отпуск е 135 дни), освен в случаи на

пълна ликвидация на предприятието (чл. 328, ал. 1, т. 1 от КТ). Закрила при уволнение ползват и работници или служители - общински съветници. Съгласно чл. 35 от ЗМСМА се забранява уволнението им, когато са налице основания посочени в чл. 328, ал. 1, т. 2, 3, 4 от КТ.

Неизпълнението на тези задължение създава предпоставка за търсене на административно наказателна отговорност по чл. 414 от КТ и води до отменяне от съда на заповедта за уволнението, като незаконосъобразна.

Как да се процедира?

Преди да се издаде заповедта за уволнение на работници или служители на основание чл. 328, ал. 1, т. 2, 3, 4, 5, 11 и 12 от КТ и чл. 330, ал. 2, т. 6 от КТ, работодателят следва да се информира дали определените за уволнение работници или служители не ползват защита по чл. 333 от КТ. Това задължение произтича както от самата правна норма, така и от разпоредбите на чл. 1 ал. 2 на Наредба № 5. След изясняването на тези въпроси работодателят следва да пристъпи към искане на разрешение или съгласие по ал. 1, 3 и 4 на чл. 333 от КТ.

Разрешението или съгласието се иска за всеки отделен случай. Въпреки че в закона няма изрична разпоредба, то трябва да се поиска в писмен вид, като в молбата се посочват мотивите за уволнението и се прилагат всички документи, които се изискват. Когато разрешението се иска по ал. 1 на чл. 333 от КТ, в молбата се посочва точката или точките, по които се иска.

При искане на разрешение по чл. 333, ал. 1, т. 2 и 3, заедно с молбата задължително се представя и мнение на трудово - експертна лекарска комисия (експертно решение на ТЕЛК), което трябва да е издадено непосредствено преди уволнението и в него изрично да е посочено, че се издава по повод прекратяване на трудовото правоотношение и как ще се отрази уволнението на заболяването на работника или служителя (чл. 333 ал. 2 от КТ). За да може ТЕЛК да се произнесе по тези въпроси с експертното решение, би следвало те да бъдат поставени в молбата, с която се иска медицинското освидетелствуване на подлежащия на уволнение работник или служител.

Много често в практиката са налице случаи, когато работник или служител ползва "закрила при уволнение" както по ал. 1, така и по ал. 3 и 4 на чл. 333 на КТ. При тази обстановка работодателят следва да иска разрешение както от инспекцията по труда, така и съгласието на съответния компетентен синдикален орган.

Разрешението или съгласието трябва да бъде получено от работодателя, преди да бъде връчена заповедта за прекратяване на трудовото правоотношение. Издаденото и получено разрешение или съгласие след датата на връчване на заповедта за уволнение не поражда правни последици, т. е. счита се, че работодателят е в нарушение на разпоредбите на чл. 333 на КТ. В издаденото разрешение или съгласие по категоричен начин следва да бъде изразено дали то е дадено или не е дадено. В случаите по ал. 1 на чл. 333 на КТ се посочва и за коя точка или точки се отнася становището на инспекцията по труда.

Издаденото разрешение или съгласие е окончателно и не подлежи на обжалване по административен или съдебен ред.

Каква е отговорността?

Съгласно чл. 414 от КТ работодател, не изпълнил задълженията по чл. 333 от КТ, се наказва с глоба в размер от 250 до 1000 лв., а при повторно нарушение - от 500 до 2000 лв. Установяване на нарушението, издаването, обжалването и изпълнението на издадените актове и наказателни постановления се извършва по реда определен в Закона за административните нарушения и наказания.

При съдебен спор относно незаконосъобразно уволнение, ако за конкретния случай се е изисквало предварително съгласие на инспекцията по труда или синдикален орган и то не е искано от работодателя или не е било дадено преди връчване на заповедта за уволнение, съдът отменя заповедта за уволнението като незаконна само на това основание, без да разглежда трудовия спор по същество (чл. 344, ал. 3 на КТ).

Сключване и вписване в колективен трудов договор

Нормативна уредба

- чл. чл. 51-51 "в", 53 от Кодекса на труда (КТ).

Сключване на колективен трудов договор

Колективните трудови договори се сключват по предприятия, браншове, отрасли и общини (чл. 51, ал. 1 от КТ).

При сключване на колективен трудов договор на равнище предприятие, страни по него са работодателят и синдикалната организация.

Когато в предприятието има изградени повече от една синдикална организации, те подготвят и представят на работодателя общ проект (чл. 51 "а", ал. 2 от КТ), който при сключването се подписва от работодателя и от всички синдикални организации (чл. 51 "а", ал. 2 от КТ). Когато синдикалните организации не могат да съгласуват и предложат общ проект на работодателя, той сключва колективен трудов договор със синдикалната организация, чийто проект е приет на общо събрание на работниците и служителите (чл. 51 "а", ал. 3 от КТ). Този факт се удостоверява с протокол от общото събрание.

Колективен трудов договор на отраслово, браншово равнище и по общини, се сключва между представителните организации на работниците и служителите и работодателите. Кои организации са представителни, с оглед тяхната легитимност като страни по колективния трудов договор, се определя от Министерски съвет (чл. 36 ал. 2 от КТ) при спазване на определените критерии за представителност по чл. 34 от КТ и чл. 35 от КТ.

Законът определя писмена форма като "форма за действителност" на колективния трудов договор. Той се изготвя и подписва в три екземпляра, по един за страните и един се представя за регистрация в съответната областна инспекция по труда. Колективния трудов договор се подписва от всички представители на страните участвували при сключването му (чл. 53 ал. 1 и 2 от КТ).

Вписване на колективен трудов договор

След сключването, колективният трудов договор (бил той КТД на предприятие, браншов, отраслов и т. н.) следва да бъде вписан (регистриран) в специалния регистър на инспекцията по труда. Вписването е задължително, но това не означава, че вписването е условие за неговата действителност. Действието на колективния трудов

договор започва от момента на неговото подписване, освен ако в него изрично не е посочен друг срок (чл. 54, ал. 1 от КТ). Регистрацията служи за доказване на достоверност на текста при евентуален спор между страните (чл. 53, ал. 5 от КТ).

Колективният трудов договор се вписва във специален регистър на инспекцията по труда, въз основа на писмено заявление на всяка една от страните. Към него се прилага екземпляр на договора с оригиналните подписи на страните (чл. 53, ал. 4 от КТ). Законът не определя в какъв срок от подписване на договора, той трябва да се регистрира в съответната инспекция по труда.

Колективни трудови договори на равнище предприятие се вписват в специалния регистър на териториалната инспекция по труда по местоседалище на работодателя. Когато колективният трудов договор е с национално или отраслово значение той се вписва в специалния регистър на Централната администрация на Изпълнителна агенция "Главна инспекция по труда".

Съгласно чл. 53, ал. 4 от КТ, инспекцията по труда регистрира колективния трудов договор в месечен срок от датата на подаване на заявлението. За целта на страните по договора се изпраща уведомление с което се съобщава за извършената регистрация и номера, под който е регистриран, с което се съобщава за извършената регистрация и номера под който е регистриран.

Част десета. ПОЖАРНА И АВАРИЙНА БЕЗОПАСНОСТ

Осигуряването на пожарна безопасност в учебните заведения (детски градини, училища и професионални гимназии) включва разработване, внедряване и изпълнение на различни мероприятия, чрез които се предотвратява вероятността да възникне пожар, а така също се предприемат превантивни мерки за защита на хората, намиращи се в помещенията, където е възникнал пожар.

Съгласно Наредба № I - 209 на МВР и МРРБ /ДВ, бр. 107 от 12.12.2004 г., за пожарна безопасност на обектите в експлоатация, директорите на просветните звена възлагат на определено длъжностно лице да координира цялата дейност по осигуряване на пожарната безопасност. Те разработват правила и планове за действие при възникване на пожар и природно бедствие, осигуряват телефонна или друга връзка с районната служба за пожарна безопасност.

Планове за евакуация се разработват за учебните заведения и детски градини (при повече от 50 души в сградата). В сградите с указателните знаци се посочват аварийните изходи (спасителните маршрути) (фиг. 17).

Фиг. 17 Знаци за аварийен изход

Стълбищата за евакуация с три и повече етажи трябва да са естествено осветени с прозорци по външните стени и да са отделени от етажите посредством самозатварящи се димоуплътнени врати.

Директорите на просветните звена, помощник-директорите, служителите и помощния персонал са задължени да познават и да могат да работят с противопожарните уреди и средства за гасене на пожари. Персоналът да е запознат с плановете за действие при пожар и природни бедствия.

Учителите, помощният персонал и служителите в края на работното време са задължени да проверяват и да оставят в пожаробезопасно състояние своето работно място, апаратите, машините и други.

Изисквания към територията на обектите

Териториите на обектите в учебните заведения трябва да бъдат поддържани чисти и със свободен достъп до противопожарните депа, материали, уреди и съоръжения. Според предназначението и размерите, работните помещения на учебното заведение се обзавеждат с подходящи пожарогасителни средства и ако е необходимо и с пожароизвестители (фиг. 18) и алармени системи.

Фиг. 18 Пожароизвестители

В компютърни зали с площ над 50 кв. м е необходимо автоматично пожароизвестяване.

На територията на взривоопасни и пожароопасни обекти и на местата, където се съхраняват и преработват горивни материали, съществува професионален риск и се забранява ползването на открит огън чрез забраняващи знаци (фиг. 19).

Фиг. 19 Забраняващи знаци

Заваряване и други огневи работи се извършват съобразно изискванията за пожарна безопасност (Наредба № 3, ДВ, бр. 54 от 1997 г. и Наредба № I - 209, ДВ, бр. 107 от 2004 г.).

Според Наредба № 3 (ДВ, бр. 54, от 1997 г. и Наредба № I - 209, ДВ, бр. 107 от 2004 г.) на територията на училищата и детските градини, обектите и складовите бази се осигурява външно осветление, с цел бързо намиране на противопожарните водоизточници, външните пожарни стълби на сградите и подобни. Те се обозначават със знаци и сигнали за противопожарна охрана, (съгласно Наредба № 4 за знаците и сигналите за безопасност на труда и противопожарна охрана, ДВ, бр. 77, от 1995 г.), посочени на фиг. 20.

Фиг. 20 Указателни знаци за противопожарно оборудване

Не се допуска транспортни средства да бъдат спрени или паркирани на разстояние 10 м преди и след противопожарните депа и хидранти.

Изисквания към сградите и помещенията

В сградите и помещенията се осигуряват уреди, съоръжения и средства за пожарогасене. Техният вид и количество се определя според изискванията на Противопожарните строително-технически норми (ПСТН), (Наредба № 2 от 05.05.1987 г. и изм. и доп. от ДВ, бр. 33, от 1994 г. и Наредба № I - 209, ДВ, бр. 107 от 2004 г.). При преустройство, реконструкция, надстрояване, пристрояване и възстановяване всяка строителна конструкция трябва да се съобразява с изискванията на ПСТН. Пожароопасните места в обектите се обозначават със знаци съгласно Наредба № 4, ДВ, бр. 77, от 1995 г. (фиг. 21).

Фиг. 21 Предупреждаващи знаци

Изисквания към електрическите инсталации и съоръжения

Всички неизправности в електрическите инсталации и съоръжения, които могат да предизвикат искрене, късо съединение, нагряване на изолацията на захранващите линии над допустимото, отказ на автоматичните системи за управление и други се отстраняват незабавно (Наредба № I - 209, ДВ, бр. 107 от 2004 г.).

Периодично по график се извършва почистване на линиите и електрическите съоръжения.

Всички електрически мрежи и електрообзавеждането се изпълняват в съответствие с Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии, ДВ бр. 90 и 91 от 2004 г.) и им се осигурява пожаробезопасна експлоатация.

Разпределителните електрически табла да се монтират върху негорими или трудногорими материали.

Изисквания към системите за отопление и вентилация

Според (Наредба № I - 209, ДВ, бр. 107 от 2004 г.) в експлоатация се допускат само изправни и стандартни уреди и съоръжения. Отоплителните съоръжения се почистват в началото на отоплителния сезон като се вземат мерки за пожарна безопасност. При експлоатация на отоплителните уреди не се допуска:

- употребата на леснозапалими и горими течности за разпалване;
- сушенето и поставянето на горими предмети и материали върху отоплителни уреди и на разстояние по-малко от определеното в инструкциите;
- използването на вентилационните канали като дымоотводи;
- повторно запалване на печки с течно гориво, преди те да са се охладили;
- оставянето без контрол на включени електрически отоплителни уреди (изключение - топлоакмулиращи печки и лъчисто отопление).

Изискване към технологичните процеси и оборудването

В работилниците, лабораториите и учебните кабинети се използват вещества и материали с установени параметри на пожарна и взривна опасност.

При миене и обезмасляване на изделия и детайли трябва да се употребяват

негорими състави, пасты, разтворители и други безопасни материали.

Взривоопасните и горими материали за боядисване, миене и други цели трябва се приготвят в отделни помещения или на открити площадки, при спазване на изискванията за пожарна безопасност.

Внимание! Не се допуска изливането на леснозапалими и горими течности в общата канализация.

При извършването на товаро-разтоварни работи с взривоопасни и пожароопасни материали да се спазват изискванията на маркировката и предупредителните надписи на опаковката.

Действия при възникване на пожари и аварии

Детските и учебни заведения спадат към обектите за масово пребиваване на хора. Пожарната безопасност се постига, чрез установяване на противопожарен ред, регламентиран в наредба от директора на училището. С нея трябва да се запознаят, както учениците, така и целия персонал. Пожарната безопасност включва организация на превантивните мерки и действия за успешно гасене на евентуално възникнал пожар.

При възникване на пожар всички действия следва да се насочат към евакуация на учениците от горящата сграда. Ако има частично задимени коридори и стълбища, евакуиращите се трябва да се придвижват ниско до пода края стените и да държат на лицето си носна кърпа, по възможност намокрена.

Ако коридорът е задимен много, учениците остават в класните стаи, плътно затварят вратите, а прозорците отварят широко и изчакват идването на екипите за пожарна и аварийна безопасност.

До пристигането на огнеборците, учителите, помощният персонал и учениците, могат да започнат гасене на пожара, като използват наличния инвентар: вътрешен противопожарен кран, пожарогасители, кофпомпи и други подръчни средства (пясък, азбестови одеала и други).

Персоналът и учащите се трябва да бъдат обучени за действие при пожари, аварии, бедствия и катастрофи, да познават принципа на действие на наличния инвентар.

Вътрешни противопожарни кранове - състоят се от шланг с дължина 20m, спирателен кран, струйник. Монтират се в специална ниша на всеки етаж и са свързани със специално изграден водопровод. С тях се действа, като се отваря капакът на нишата, разгъва се шлангът, свързва се с крана и със струйника (ако не е свързан) и се отваря спирателният кран (фиг. 22)

Фиг. 22 Вътрешен противопожарен кран

Пожарогасител, действащ с химическа пена - предназначен за гасене на начални пожари в селскостопански машини, ж.п. вагони, складове, леснозапалими течности в малки количества, дърводелски работилници. С пожарогасителя се действа като се освобождава от тапата, която го затваря, след което се обръща няколко пъти и с обърната глава на долу, струята се насочва към пожара.

Пожарогасител, действащ с въглероден диоксид (CO₂) - предназначен за гасене

на начални пожари, възникнали в двигатели с вътрешно горене, електрически машини, включително под напрежение, леснозапалими течности, ценни книжа и предмети, и други. Външният вид на пожарогасителя е показан на фиг. 23. С пожарогасителя се действа, като се отваря вентилът с едната ръка, а с другата снегообразувателят се насочва към пожара.

Внимание! Пожарогасителят при работа да не се поставя в хоризонтално положение. При работа с него има опасност от задушаване на работещия от отделилия се CO₂, пожарогасителят да се пази от удари и да се съхранява при температура от минус 30° С до 50° С. При работа с пожарогасителя той да се държи само за ръкохватката, а не за гърловината на бутилката (има опасност от измръзване).

Пожарогасители, действащи с химически прахове - предназначени за гасене на пожари, възникнали в химически съединения, алкални метали, леснозапалими течности, транспортни средства и други. При действие с пожарогасителя (от 6 kg и 12 kg) се скъсва пломбата (фиг. 24), изважда се щифтът, ръкохватката се натиска до крайно положение и веднага се отпуска, след 10-15 sec, повторно се натиска и струйникът се насочва към пожара.

Фиг. 23 Пожарогасител с въглероден диоксид

Фиг. 24 Пожарогасител прахов

Пожарогасителят с вместимост 2 kg, действа по следния начин: след разкъсване на пломбата се изважда щифтът и струята се насочва към пожара.

Пожарогасители, действащи с газ: аргон - Argonfire; хептафлуоропропан - FM-200; трифлуорометан - FE - 13.

Кофпомпа - предназначена за гасене на пожари в началния стадий в помещения с горими материали. С кофпомпата работят двама или трима души. Единият помпа, а вторият насочва струята към пожара, ако има трети, то той зарежда с вода.

Гасене на леснозапалими течности.

За ликвидиране на възникнал пожар се използват подходящи уреди (пожарогасители действащи с CO₂, с химическа пяна или прах). Учениците да използват подходящо облекло, ръкавици и предпазна каска с шлем.

Гасене на хартия.

За практическо упражнение да се осигури кофа с хартия. След запалването да се използват подръчни средства - пясък, пръст, вода.

Използване на филтриращи и изолиращи противогази.

За защита на дихателните органи при пожарогасене, учениците да използват филтриращи и изолиращи противогази. Да демонстрират тяхното приложение.

Безопасна евакуация от сгради.

Учениците предварително се запознават с плановете, схемите и знаците за безопасна евакуация в случай на пожар, авария или друго бедствие. Разиграват се различни варианти за евакуация, при допълнително усложнена обстановка. Ако има възможност, се организира спускане с въжета от високите етажи.

Част единнадесета. ПЪРВИЧНА ДОЛЕКАРСКА ПОМОЩ

В производствени условия по време на практически упражнения, по време на учебна лаборатория и практика, във физкултурния салон и на открито, и в учебните зали могат да се получат различни видове травми и рани: контузни, разкъсно-контузни, порезни, прободни.

Лесно и бързо може да се получат замърсявания и усложнения на раните. Най-често срещаните усложнения са инфекциите. Характерно за тях е зачервяване, оток, пулсираща болка. Може да се получи треска, висока температура, обща отпадналост, учестен пулс.

В аптечките в работилниците и лабораториите трябва да има заредени превързочни материали: обезболяващи - аналгин и др., марля, памук, бинтове, лейкопласт, триъгълна кърпа, йодасепт, кислородна вода, риванол - разтвор и други (глава XIII от Правила за оказване на първа долекарска помощ при увреждане на здравето при работа - ДВ, бр. 89 от 1994 г.).

Учителите, помощният персонал и учениците трябва да бъдат обучени да оказват първична долекарска помощ при различни видове травми (обработка на рани, превръзки при попадане на голямо чуждо тяло в раната, кръвоспиране, долекарска помощ при увреждане на стави и кости - навяхване, изкълчване и фрактури).

Крайната цел е да се издигне нивото на готовност на целия персонал в просветните звена, а така също и на учащите за оказване на помощ при бедствия и технически аварии.

Обработка на рани

Почистването на раната от грубо замърсяване се извършва, като се отстраняват малки чужди тела на повърхностния слой на раната с тампон (фиг. 25) и се промива с кислородна вода. Обработката е от краищата на раната навън с памук, напоен със спирт или йодна тинктура. Върху раната се поставя стерилна превръзка, като се използва стерилна марля, чисти кърпи и други и се внимава да не се замърси допълнително.

Внимание! Ако направената превръзка е напоена с кръв, да не се сменя, а да се направи друга върху нея!

При повърхностни рани може да се използва цитопласт.

Ако в раната е попаднало голямо чуждо тяло, кръвотечението се спира (фиг. 26), като се притиснат краищата на раната около чуждото тяло. Върху раната и чуждото тяло се поставя марлена превръзка. С бинта не се минава върху чуждото тяло (фиг. 27). При попадане на чужди тела в окото се прави суха превръзка с марля или чиста кърпа или само пострадалия се отвежда при лекар.

Фиг. 25 Почистване на рана

Фиг. 26 Кръвоспиране с притискане над раната

Фиг. 27 Превръзка, ако в раната има голямо чуждо тяло

Бинтът се навива от ляво на дясно, като намотките са равномерни. Започва се от по-тънката част на крайника към по-дебелата.

Внимание! Да не се пипа раната с ръце, защото върху тях има много микроби, способни да предизвикат инфекция!

Да не се промива раната с вода или други течности, за да не попадат замърсяващите материи, намиращи се около нея, вътре в самата рана!

Да не се поставя памук върху раната!

Пострадалият се трансформира с придружител и се вземат мерки да не настъпят усложнения.

Кръвотечения и кръвоспиране

Според наранения кръвоносен съд кръвотеченията са:

- артериални - изтичането на кръвта е на тласъци в съответствие с ударите на сърцето. Има ярко червен цвят (наситена е с кислород). Тези кръвотечения са най-опасни.

- венозно - кръвта има тъмно червен цвят и изтича равномерно;

- капилярни - кръвта изтича на капки.

Фиг. 28 Места за притискане на артериите

Кръвоспиране - при външно кръвотечение може да се извършва ръчно притискане на кървящия кръвоносен съд над мястото на нараняването (фиг. 26 и фиг. 28) или чрез кръвоспираща превръзка над раната; пристягане с гумен маркуч, бинт, турникет или друго подръчно средство; чрез максимално свиване на крайника.

Внимание! Пристяга се, докато пулсът на артериите под мястото на притискане изчезне. На това място се поставя бележка с ден и час на превръзката, като времетраенето ѝ е до 20 часа. На всеки 1 до 2 часа се отпуска малко превръзката, за да се ороси крайникът, след това се затяга отново

Кръвоспиране при кръвотечение от носа - при удар пряко върху носа може да се получи кръвотечение. Кръвоспирането се извършва със студен компрес или тампон от марля или памук, напоен с кислородна вода в кървящата ноздра.

Травми

Наранявания в коремната област - пострадалият трябва да лежи със свити към корема крака. Върху корема се поставя бутилка със студена вода, или ако има - лед. При съмнение за инфаркт пострадалият се поставя в седнало положение. При тези наранявания бързо да се вика Бърза помощ.

Навяхвания - Първичната долекарска помощ е повдигане на пострадалия

крайник, поставяне на студен компрес или лед, налагане на стегната бинтова превръзка, създаване на пълен покой на крайника и даване на обезболяващи лекарства.

Изкълчвания - Признаците са: силна болка около ставата, невъзможност да се движи ставата, видима деформация в ставата, подуване или посиняване около ставата и принудително положение на крайника (фиг. 29). Първичната долекарска помощ е стегната превръзка, ограничаване на движението и лед, създаване на пълен покой, даване на болкоуспокояващи.

Фиг. 29 Изкълчване на глезенна става

а) открито счупване

б) закрито счупване

Фиг. 30 Фрактура на костите

Фрактура на костите (фиг. 30) - Признаците са: болка, оток, кръвоизлив, деформация на крайника, неспособност за нормално движение, патологична подвижност и затруднено дишане. Първичната долекарска помощ е кръвоспиране, даване на обезболяващи средства, обездвижване на крайника, като се спазва изискването да бъдат обхванати две съседни стави. Изключение се прави само за счупено бедро, като при него се обхващат три стави - колянна, тазобедрена и глезенна. Обездвижването (имобилизацията) е специфично за всяка част от човешкото тяло (виж фиг. 29, фиг. 30 (закрепването на шината може да стане с бинт, триъгълна кърпа или колани) и фиг. 31).

Фиг. 31 Обездвижване на ръка с триъгълна кърпа

Фиг. 32 Имобилизация (шиниране) на бедро

Внимание! При обездвижване на гръбначния стълб, пострадалият не се поставя по корем.

Върху превръзката на раната и върху кръвоспиращата превръзка не се поставя фиксираща превръзка за имобилизация.

Реанимация на дишането и кръвообращението

Тази помощ се налага при травматичен шок, поражения от електрически ток и други травми. Извършва се в следната последователност: освобождаване на горните дихателни пътища от чужди тела и материали и поддържане на тяхната проходимост

(фиг. 33б). Ако дихателните пътища са запушени от обръщането на езика, то е необходимо той да се изтегли напред и да се фиксира в това положение. Фиксирането се извършва при максимално наклоняване на главата назад и едновременно притискане на горната челюст към долната, а дрехите се разхлабват. Дишането се подпомага като се използват някои от начините за изкуствено дишане (фиг. 33 а, фиг. 33 в, фиг. 33 г). При изкуствено дишане уста в уста оказващият помощ поема дълбоко въздух и през марля енергично го издишва в устата на пострадалия, като му запушва носа. Пострадалият извършва пасивно издишване със своя гръден кош.

Ако е нарушена сърдечна дейност (пулсът се усеща слабо), наред с изкуственото дишане се прави непряк масаж на сърцето, като се редуват 10 притискания на гръдния кош и 3 вдишвания и издишвания (фиг. 34).

а) респиратор за изкуствено дишане;

б) освобождаване на горните дихателни пътища;

в) изкуствено дишане "уста в уста"

г) изкуствено дишане "уста в нос"
Фиг. 33

а) непряк сърдечен масаж;

б) непряк сърдечен масаж, съчетан с изкуствено дишане
Фиг. 34

Отравяния и изгаряния

Отравяния от токсични газове. Въглеродният диоксид е силно токсичен газ без цвят и мирис. Отравянето се характеризира с главоболие, световъртеж, тежест и сърцебиене. Първичната долекарска помощ започва с извеждане от помещението на чист въздух. Ако е необходимо се прави изкуствено дишане или разтривки на тялото, затопляне на краката или кратковременно вдишване на спиртни пари.

Изгаряния - получават се под действието на топлина (гореща течност, огън, нажежени локални предмети), киселини и основи, радиоактивно облъчване, получени по време на учебна практика и учебна лаборатория.

Три са степените на изгаряния:

- първа степен - зачервяване на кожата;
- втора степен - мехури с бледо жълтеникава течност, болезнени, лесно се пукат и загняват;
- трета степен - некроза на кожата, засегнато подкожие, получава се дълбока рана.

Първична долекарска помощ при първа степен се прави с превръзка с 5-процентен разтвор на натриев бикарбонат или суха стерилна превръзка.

Внимание! Мехурите не се пукат, дрехите се режат, а не се събличат.

При особено тежки изгаряния, долекарската помощ е суха стерилна превръзка, даване на обезболяващи и изнасяне от мястото на поражение. На пострадалия се дават подсладени течности (топъл чай, тонизиращи напитки или солеви разтвори).

Първична долекарска помощ при изгаряния от киселини и основи. Изгореното място се промива със силна струя вода. При поражение от киселини се неутрализира със слаб разтвор на сода бикарбонат, а при основи се неутрализира със слаб оцетен разтвор. След неутрализация се поставя суха стерилна превръзка.

Токсикоинфекция - усложнения при тежки изгаряния, придружени с повишена температура, нервни разстройства, които довеждат до тежки психози и допълнителни усложнения.

Първична долекарска помощ при токсикоинфекция - дават се обезболяващи и се прави суха стерилна превръзка.

Долекарска помощ при поражения от електрически ток

Първична помощ при електрически травми - операциите по оказване на първична долекарска помощ се извършват в следната последователност.

Освобождаване на пострадалия по най-бързия начин от напрежението:

- като до 1000 V, със сухи, непроводими предмети, а над 1000 V да се използват боти, ръкавици, щанги за съответното напрежение;
- осигуряване на падането, ако пострадалия се намира на височина;
- да се предвидят допълнителни източници на светлина, които да работят при изключване на общото захранване.

Разкопчаване на дрехите, осигуряване на достъп на чист въздух, към носа се поднася памук напоен с амоняк, лицето се намокря с вода, прави се проверка за дишане и пулс на пострадалия.

Ако пострадалия е в безсъзнание и дишането и пулса са много слаби, се правят следните действия:

- освобождаване от дрехите;
- разтваряне на устата;
- почистване на устната кухина;
- осигуряване на проходимост на дихателните пътища;
- изкуствено дишане;
- индиректен масаж на сърцето;
- поставят се студени компреси на очите.

При изгаряния от електрически ток се действа както при другите случаи.

Електроофталмия (възпаление на ретината и роговицата и осветяване). Получава се при работа с електрожен, когато не се използват лични предпазни средства. Поставят се студени компреси, дават се аналгетици и се изпраща при

офталмолог.

Част дванадесета. ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № 1

ИНСТРУКЦИЯ ЗА ИЗИСКВАНИЯТА ЗА БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА
ВЪЗПИТАНИЕ, ОБУЧЕНИЕ И ТРУД В СИСТЕМАТА НА НАРОДНАТА ПРОСВЕТА

(Отделена като самостоятелен акт)

Приложение № 2

УКАЗАНИЕ

По прилагане на "Инструкция за изискванията за безопасни условия на възпитание, обучение и труд, в системата на народната просвета" на МОН по отношение на организацията на инструктажите по безопасност, хигиена на труда и пожарна безопасност (БХТ и ПБ).

I. Общи изисквания за провеждане на инструктажите по БХТ и ПБ.

1. Общите изисквания към организацията, реда и условията за провеждане и документиране на инструктажите се определят с Наредба № 3 за инструктажа на работниците и служителите по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана, одобрена от министерството на труда и социалната политика и министерството на здравеопазването.

2. В просветните звена се организират следните видове инструктажи:

- 2.1. Начален
- 2.2. На работното място
- 2.3. Периодичен
- 2.4. Извънреден

3. Програмите за провеждането на инструктажите се разработват от длъжностните лица, определени в чл. 5, ал. 3, т. 2 на Инструкцията и се утвърждават от директора на просветното звено.

4. Инструктажите се провеждат с всички лица съгласно чл. 5, ал. 2 на инструкцията.

5. Не се допускат до извършване на дейности възпитателна, учебна, извънучилищна и трудова лицата, които не са инструктирани.

6. Директорът на просветното звено с писмена заповед определя за всяка учебна година видовете инструктажи, времето и мястото за провеждането им и длъжностните лица, които ще ги извършват.

7. Документирането на проведените инструктажи се извършва в книга за инструктажите (приложение № № 1, 2, 4 на Наредбата), като към нея се комплектоват инструкциите за безопасна работа.

8. Книгата за инструктажите се номерира, прошнурова и подпечатва с печата на просветните звена.

II. Организация за провеждане на инструктажите в просветните звена.

9. Начален инструктаж

9.1. Целта на началния инструктаж е запознаване на новопостъпващите лица (педагогически, не педагогически персонал и учениците) и на лица от други организации, извършващи дейности по чл. 3, ал. 2 от инструкцията правилата и изискванията по БХТ и ПБ на просветното звено, с вида и характера на извършваната дейност и възможните рискове и с изискванията към тяхното поведение с оглед опазване здравето и живота им.

9.2. Началният инструктаж се провежда по утвърдена от директора на просветното звено програма, която съдържа въпроси от общ характер и въпроси, свързани със съответната възпитателна, учебна (теоретично и практическо обучение), извънучилищна и трудова дейности.

9.3. Началният инструктаж с новопостъпващите лица се провежда както следва:

9.3.1. Педагогически и не педагогически персонал - в деня на постъпване на работна.

9.3.2. Лица от други организации - преди започване на съответната дейност.

9.3.4. Ученици - в началото на учебна година.

9.4. Документиране на инструктажа:

- провелят началния инструктаж, издава служебна бележка (приложение № 4 на наредбата), която се съхранява в личното досие на новопостъпилите педагогически и не педагогически персонал.

- за учениците и лицата от другите организации инструктажа се регистрира с подпис в книгата за инструктажи (приложение № 1 на наредбата).

10. Инструктаж на работното място.

10.1. Целта на инструктажа на работното място е практическо запознаване на педагогически, не педагогически персонал и учениците с конкретните изисквания за безопасно изпълнение на дейностите им.

10.2. Програмата за провеждането на инструктажа съдържа действащи правила, норми и изисквания, както и утвърдени от директора на просветното звено правила и инструкции за безопасна работа, като тематиката и продължителността им се съобразяват и с всички други изисквания, регламентирани в специфичните за дадена дейност или вид работа нормативни актове.

10.3. Инструктаж на работното място се провежда както следва:

10.3.1. Педагогически и не педагогически персонал - едновременно с провеждането на началния инструктаж.

10.3.2. Лица от други организации - преди започване на съответната дейност.

10.3.3. Ученици - в началото на лабораторна, учебна и производствена практика и в първия учебен час по общообразователните учебни предмети, свързани с практически дейности.

10.4. Мястото за провеждане на инструктажа е: лаборатории, работилници, учебни цехове, производствени участъци, кабинети по физика, химия, биология и други; при работа с ел. ток, с вредни и опасни за здравето вещества и др.

10.5. Инструктажът на учениците се извършва от учителя по съответния учебен предмет.

10.6. Документирането на инструктажа се извършва в книга за инструктажа (приложение № 2 на наредбата).

11. Периодичен инструктаж.

11.1. Целта на периодичния инструктаж е да поддържа и допълва знанията по БХТ и ПБ от началния инструктаж.

11.2. Програмата на периодичния инструктаж е като на началния с допълнение при изменения и допълнения на правила, норми и изисквания по БХТ и ПБ, отнасящи се за съответната дейност.

11.3. Инструктажът се провежда както следва:

11.3.1. Не педагогически персонал - на всеки 3 месеца.

11.3.2. Педагогически персонал и учениците - 3 пъти през учебната година в случаите когато учебния процес се провежда целогодишно в един и същи кабинет, лаборатория, работилница и др.

- 1-ви - със започване на първия учебен срок

- 2-ри - след приключване на коледната ваканция

- 3-ти - след приключване на пролетната ваканция

11.3.3. Педагогически персонал в детските градини - на всеки 3 месеца.

11.4. Документирането се извършва в книга за инструктаж (приложение № 2 на наредбата).

12. Извънреден инструктаж,

12.1. Провежда се при следните случаи:

- след всяка смъртна, тежка, аварийна трудова злополука, пожар, промишлена авария, природно бедствие.

- при констатирани груби нарушения на нормите и изискванията по БХТ и ПБ;

- по нареждане на контролен орган;

- при въвеждане на нови машини и съоръжения, при промяна на работното място и организацията на учебно - възпитателна работа.

12.2. Програмата на инструктажа е съобразена с конкретния случай.

12.3. Извънреден инструктаж се провежда с целия личен състав.

12.4. Документирането на инструктажа се извършва в книга за инструктаж (приложение № 2 на наредбата).

Приложение № 3

.....

(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

ЗАПОВЕД (1)

№ .....от.....200...г.

Относно: Провеждане на инструктажи със всички учители, ученици, работници и служители.

На основание чл. 4 от Наредба № 3 от 14.05.1996 г. за инструктажа на работниците по безопасността, хигиената на труда и противопожарната охрана

ОПРЕДЕЛЯМ:

1. Видове инструктажи:

а) начален;

б) на работното място;

в) периодичен;

г) извънреден;

д) .....

2. Обхват на инструктажите - всички работници и служители.

3. Продължителност на инструктажите - съгласно Приложение № 5.

а) начален.....работни дни;

б) на работното място..... работни дни;

в) периодичен..... работни дни;

г) извънреден..... работни дни;

д) .....работни дни.

4. Инструктажите се провеждат по предварително утвърдени от Директора програми.

С текста на настоящата заповед да се запознае целият личен състав Контролът по изпълнението на настоящата заповед възлагам на:.....

.....

(име и фамилия)

Директор: .....

/...../

(име и фамилия)

.....

(наименование на учебното заведение)

.....

(адрес, телефон)

ЗАПОВЕД (1)

№ .....от.....200...г.

Относно: Определяне на длъжностните лица за провеждане на инструктажите в

На основание чл. 9, 13, 18 и 21 от Наредба № 3 от 14.05.1996 г. за инструктажа на работниците и служителите по безопасността, хигиената на труда и противопожарната охрана

ОПРЕДЕЛЯМ:

Следните длъжности лица за провеждане на инструктажа:

1. Начален инструктаж от на длъжност

2. Инструктаж на място:

а) работилница по ..... на длъжност

.....

б) работилница по ..... на длъжност

.....

в) .....

г) .....

3. Периодичен инструктаж:

а) работилница по ..... на длъжност

.....

б) работилница по ..... на длъжност

.....

в) лаборатория по ..... на длъжност

.....

г) ел. техники ..... на длъжност

.....

д) ремонтен персонал ..... на длъжност

.....

е) административни служби от ..... на длъжност

.....

4. Извънреден инструктаж:

- а) при аварии и злополуки от н-к цехове и отдели;
- б) при провеждане на ППР и КР от механик или гл. механик;
- в) във всички останали случаи според разпореждането на директора.

С текста на настоящата заповед да се запознае лицата за изпълнение. Контролът по изпълнението на настоящата заповед

възлагам на:.....
(име и фамилия)

Директор: .....
/...../
(име и фамилия)

Приложение № 4 към чл. 6

Предприятие, фирма, организация

.....
.....

Книга за инструктаж

Начален инструктаж по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана:

№ по ред	Име, презиме и фамилия на инструктирания	Цех, звено, отдел, участък	Длъжност, вид, работа, професия	Дата на провеждане от.... до.... 200... г.	Издадена служебна бележка ? от 200... г.	Подпис на инструктирания	Подпис на лицето, извършило инструктажа
1	2	3	4	5	6	7	8
...	...	...	...	...	...	...	...

към чл. 6 и чл. 16, ал. 2

Книга за инструктаж на работното място, периодичен и извънреден инструктаж по безопасност на труда и противопожарна охрана:

.....
.....
(цех, звено)

№ по ред	Име, презиме и фамилия на инструктирания	Цех, звено, отдел, участък	Длъжност, вид, работа, професия	Преминал инструктажа от..... до..... 200... г.	Вид на инструктажа	Подпис на инструктирания	Подпис на лицето, извършило инструктажа
1	2	3	4	5	6	7	8
...	...	...	...	...	...	...	...

Приложение № 5 към чл. 17

Минимална продължителност на началния инструктаж и инструктажа на работното място

N по ред	Видове работи	Начален инструктаж (раб. дни)	Инструктаж на работното място, вкл. и с формите за обучение (раб. дни)
1	2	3	4
1.	Подземна работа: а) начинаещи работници; б) работници, преминали на работа от други подземни обекти.	5	20
2.	Работа в открити рудници и надземни работници,	2	10
3.	обслужващи подземни обекти.	1	5
4.	Строителство и производство на строителни материали.	1	3
5.	Обслужване на машини, съоръжения и технологични процеси с повишена опасност Работа в металургични и химически предприятия.	1	2

Приложение № 6 към чл. 12

(съхранява се в Личен състав)

.....
(Предприятие, фирма, организация)

СЛУЖЕБНА БЕЛЕЖКА

№ ..... / .....200...г.

До ръководителя на .....
(обект, цех, участък, звено, отдел)

при .....
(предприятие)

На г-н (г-жа) .....
(трите имена)
е проведен начален инструктаж по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана на ..... 200... г.

Провел началния инструктаж: .....
(подпис)

Приложение № 7

.....
(наименование на учебното заведение)

.....
(адрес, телефон)

ЗАПОВЕД

№ ..... / .....200...г.

Относно: За определяне на лице за поддържане на регистър на трудовите злополуки - чл. 14, ал. 2 от наредбата.

На основание на чл. 14, ал. 2 от Наредбата за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

ОПРЕДЕЛЯМ

..... на .....
(трите имена) (длъжност)

да поддържа регистъра на трудовите злополуки и да съхранява декларациите, протоколите и разпорежданията за трудовите злополуки.

Екземпляр от заповедта да се връчи на лицето за сведение и изпълнение.

Контролът по изпълнението на настоящата заповед възлагам на:

.....
(име и фамилия)

Директор:.....

/...../

(име и фамилия)

РЕГИСТЪР

на трудовите злополуки

.....
(наименование на учебното заведение)

№ и дата на декларация за трудова злополука	Входящ № за декларацията в ТП на НОИ	Трите имена на пострадалия	ЕГН (ЛНЧ - за чужди граждани)	Място и време на злополуката	Номер и дата на разпореждането	Последици от злополуката	Брой на дните от злополуката до календар
---	--------------------------------------	----------------------------	-------------------------------	------------------------------	--------------------------------	--------------------------	--

Приложение № 8

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА

УКАЗАНИЯ ЗА ПОПЪЛВАНЕ НА ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА

Номерът най-горе вляво, след осигурител, е номерът, под който е вписана (заведена) декларацията в регистъра на осигурителя. Попълва се от подаващия декларацията.

Номерата най-горе вдясно са входящият номер, под който се завежда декларацията в Националния осигурителен институт (НОИ), и номерът на досието за злополуката, открито в НОИ.

Общи указания

Навсякъде, където отговорите са дадени с квадратчета, се зачертава вярното квадратче. Като пример 1 и 2 са разгледани последователно две злополуки.

Попълване на данните за осигурителя

Ред № 1. Посочва се пълното наименование на осигурителя. Пример: "ПЕЛИНВЕСТ" - ЕООД.

Ред № 2. Попълва се ЕИК (Единен идентификационен код) по БУЛСТАТ.

Ред № 6. Попълва се броят на подлежащите на осигуряване лица за трудова злополука и професионална болест в началото на месеца, през който е станала злополуката.

Попълване на данните за пострадалия

Ред № 7. Попълват се без съкращения собственото, бащиното и фамилното име по документа за самоличност; Единният граждански номер (ЕГН) или личният номер на чужденеца (ЛНЧ).

Ред № 13. Зачертава се по едно квадратче от 1 и 2 в зависимост от условията, при които е сключено трудовото (служебното) правоотношение.

Ред № 15. Попълва се професията и нейният код съгласно Националната класификация на професиите (НКП), публикувана в Информационен бюлетин по труда, бр. 6 от 1996 г. Пример 1. Мебелист. Код по НКП 7422. Пример 2. Оператор на металообработваща машина. Код по НКП 8211.

Ред № 16. Посочва се категорията труд на пострадалия.

Ред № 18. Посочва се административната единица (цех, участък, отдел и т. н.), в която е назначен пострадалият. Пример 1. Дърводелска работилница. Пример 2. Механичен цех.

Попълване на данните за злополуката

Ред № 20. Посочва се предвиденото за деня на злополуката разпределение на работното време на пострадалия.

Ред № 21. Посочва се по-подробно мястото на злополуката.

Пример 1. В дърводелската работилница. Пример 2. На входа на подготвителния участък на механичния цех.

Ред № 23. Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения). Случайно работно място (случайно местонахождение на лицето по повод на извършваната работа). Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и др.). Временно работно място (в предприятието или извън него).

Ред № 24. Посочва се видът на работата, в по-широк смисъл, която пострадалият е извършвал в периода преди злополуката. Това не е професията на пострадалия. Тази работа обикновено съдържа специфичното действие, посочено в ред № 25. Например професията на пострадалия е шлосер, но извършваната работа преди злополуката е ремонт или почистване или настройване и т. н. Пример 1. Изготвяне детайли за шкаф. Пример 2. Доставка на детайли от съседното помещение.

Ред № 25. Описва се подробно специфичното действие, извършвано от пострадалия непосредствено преди злополуката, и материалният фактор (предмет, вещество и т. н.), свързан с това действие. Материалният фактор, посочен в редове 25, 26 и 27, може да бъде както един и същ, така и различен. Пример 1. Разрязва на банциг, летва по дължината. Пример 2. Пострадалият превозва детайли с ръчна количка.

Ред № 26. Описва се подробно отклонението от нормалните действия (условия), довели до злополуката. Това е отклонението от изисквания на нормативни актове, от правила, установени от осигурителя (работодателя), от обичайни правила за действия и

поведение и т. н. Това отклонение може да няма никаква връзка със специфичното действие на пострадалия, посочено в ред № 25. Това отклонение може да произтича от дейността (действията) на други лица.

Посочва се материалният фактор, причинил това отклонение или пряко свързан с него. Пример 1. Извършва операцията при свален предпазител на лентата, като буталетвата отзад с ръка. Пример 2. Електрокар, управляван от електрокариста П. Иванов, при влизане в помещението блъска затвореното крило на входната врата.

Ред № 27. Посочва се начинът на увреждане и материалният фактор, причинил увреждането. Пример 1. Ръката, която буталетвата, допира лентата на банцига, която отрязва палеца. Пример 2. Вратата се завърта и удря пострадалия, който в момента минава зад нея.

Ред № 30. Посочва се какви мерки е набелязал осигурителят за предотвратяване на подобни злополуки, свързани с човешкия и материалния фактор.

Попълване на данните за увреждането

Ред № 31. Посочва се видът на уврежданията на пострадалия вследствие злополуката (фрактура, изкълчване, изгаряне и т. н) съгласно болничния лист. Пример 1. Ампутация на палец. Пример 2. Фрактура на лакътя, контузна рана на китката.

Ред № 32. Посочват се увредените части на тялото (лакът, китка, пръст, шия, ходило и т. н.). Когато има две еднакви части на тялото, се посочва коя от тях е увредена (лява, дясна или двете). Пример 1. Палец на дясна ръка. Пример 2. Лакът и китка на лява ръка.

Свидетели

Посочват се трите имена (собствено, бащино и фамилно) и адресите на свидетелите.

Попълване на данните за наследника

Попълват се без съкращения собственото, бащиното и фамилното име по документа за самоличност и постоянният адрес, когато декларацията се подава от наследника.

Подаване на декларацията

Пострадалият или неговите наследници имат право да подадат декларацията само в случаите, когато осигурителят не подаде декларацията в установения срок от 3 работни дни.

Внимание! Декларацията се подава в териториалното поделение на НОИ по регистрацията на осигурителя в четири екземпляра.

Приложение № 9

Република България
НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

РАЙОННО УПРАВЛЕНИЕ "СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ"

ПРОТОКОЛ

за резултатите от извършеното разследване на злополуката
станала на ..... г.

1. ....
(име презиме и фамилия)

декларация вх. № ..... / ..... 200.... г на НОИ

2. ....
(име презиме и фамилия)

декларация вх. № / 200.... г на НОИ

в осигурител .....
код на осигурителя .....
От ..... 200.... г до ..... 200.... г на основание чл. 58 ал. 1 (ал. 2) от Кодекса за задължително обществено осигуряване и Заповед № ..... от ..... 200.... г на Ръководителя на ТП на НОИ - град. ...., комисия в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: .....
(трите имена, длъжност, администрация)

ЧЛЕНОВЕ: 1. ....
(трите имена, длъжност, администрация)
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

извърши разследване на злополуката.
При разследването на злополуката присъстваха:

1. ....
(име презиме и фамилия)
представител на .....
2. ....
(име презиме и фамилия)
представител на .....
3. ....
(име презиме и фамилия)
представител на .....
4. ....
(име презиме и фамилия)
представител на

КОМИСИЯТА УСТАНОВИ СЛЕДНОТО:

I. Пострадали:

1. .... ЕГН .....
(име, презиме и фамилия)
професия .....
последци от злополуката .....
(смърт, вероятна инвалидност, временна не работоспособност)
2. .... ЕГН .....
(име, презиме и фамилия)
професия .....
последци от злополуката .....
(смърт, вероятна инвалидност, временна не работоспособност)

II. Място и време на злополуката - .....

(обект, цех,отдел, рудник,

.....

участък, дата. час)

III. Свидетели на злополуката:

1. ....

(име, презиме и фамилия)

адрес: .....

2. ....

(име, презиме и фамилия)

адрес: .....

3. ....

(име, презиме и фамилия)

адрес: .....

Лице оказало първа помощ .....

(име, презиме и фамилия)

Адрес: .....

IV. Обща характеристика на работата извършвана от пострадалия (те) преди злополуката.

.....

(посочва се създадената организация и вида на работата в по-широк смисъл, която е извършвана в периода преди злополуката)

.....

.....

V. Специфично физическо действие, извършвано от пострадалия (те) в момента на злополуката и свързания с това действие материален фактор (предмет, вещество и др.).

.....

(описва се подробно конкретното действие)

.....

.....

VI. Отклонение от нормалните действия и условия и материалния фактор, свързан с тези отклонения.

.....

(описват се подробно отклоненията от нормативните актове, вътрешните правила, от обичайните правила за действие и поведение и други)

.....

.....

VII. Начин на увреждаща и материалния фактор, причинил увреждането.

.....

(посочва се по какъв начин е станало увреждането и материалния причинител)

.....

.....

VIII. Анализ на причините да възникване на злоуполуката.

.....
.....
.....

IX. Допуснати нарушения на нормативните актове

.....
(посочват се нормативните актове, вътрешни правила, конкретните членове, точки и текстове от тях)

.....
.....

X. Лица допуснали нарушенията:

.....
(посочват се трите имена, длъжност в конкретните норми, които са нарушили)

.....

XI. Лица на които са съставени актове за нарушение на нормативните актове или се предлага търсенето на друга отговорност

.....
(посочват се трите имена, длъжност и вида на отговорността)

.....
.....
.....
.....
.....

XII. Необходими мерки за недопускане на подобни злоуполуки.

.....
(описват се конкретните мероприятия, които следва да осъществи осигурителя,
.....
като предписанията за тяхното изпълнение се дават с отделен административен акт
.....
от контролните органи)

XIII. Приложения.

.....
(прилагат се скици, схеми, снимки, обяснения на свидетели, възражения и други)

.....
.....
.....

Лица присъствали на
разследването и запознати
с протокола:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

Председател:
Членове:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

ПРОТОКОЛ

За разследване на трудова злополука -
Чл. 2, ал. 3 от наредбата

Осигурител: .....
организация, предприятие
.....
област, община, град, адрес
.....
код на осигурителя

ПРОТОКОЛ ЗА ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА

Приложение към чл. 2, ал. 3 от Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.

№ ..... / .....200...г.

Днес комисия в състав:

1. ....
(орган по здраве и безопасност, представител на работодателя)
2. ....
(представител на синдикалната организация)
3. ....
(представител на комитета групата по условия на труд)

състави настоящия протокол, относно допуснатата трудова злополука.

1. Пострадали: .....
(име, презиме, фамилия)
адрес: област ..... община .....
гр./с./ ..... ул.№ .....
ЕГН ..... Професия (по НКП) .....
Код по НКП .....

2. Място и време на злополуката: .....

.....

3. Свидетели: .....

.....

4. Лице, оказало първа помощ: .....

.....

5. Обща характеристика на работата, извършена от пострадалия(те) при злополуката

.....

.....

.....

6. Специфично физическо действие, извършено от пострадалия (те) в момента на злополуката и свързания с това действие материален фактор

.....

.....

7. Отклонение от нормалните действия и условия, и материалният фактор, свързан с тези отклонения

.....

.....

8. Начин на увреждането и материален фактор, причинил увреждането

.....

.....

9. Допуснати нарушения на нормативни актове

.....
.....

10. Лица, допуснали нарушенията

.....
.....

11. Необходими мерки за недопускане на подобни злополуки

.....
.....

Комисия на осигурителя:

1. ....
2. ....
3. ....

Ръководител на осигурителя: .....

Приложение № 10

ПРИМЕРНИ ВЪПРОСИ

Въпроси за проверка

1.
  1. Наличие на досие по чл. 10 от Наредба № 7.
  2. Провеждане на инструктажи по безопасност, хигиена на труда и пожарна безопасност
  3. Разработена оценка на риска
  4. Правоспособност на работещите със съоръжения с повишена опасност
  5. Правоспособност на лицата, обслужващи електрическите съоръжения и инсталации
  6. Правила и инструкции за безопасна работа с машините, апаратите и съоръженията
  7. Изготвен план за предотвратяване и ликвидиране на аварии и мероприятия предвидени в него. Провеждане на учебни тренировки съгласно този план
  8. Обозначени (ясно и трайно) аварийни пътища и изходи
  9. Състояние на ЗБУТ в учебните заведения и съответствие с изискванията на действащите нормативни актове по отношение на следното:
състояние на сградите за обучение, производствена и учебна практика;
състояние на подовите, мебелите и оборудването в помещенията;
- механична обезопасеност на машините, апаратите и оборудването за учебна и производствена практика;
предпазни ограждения на опасните движещи се части;

Какво се изисква№

2.
  - Досие
чл. 10 и чл. 170 (3) от Наредба № 7
  - Книги за инструктажи
чл. 6 от Наредба № 3 за инструктажа на Оценка и мерки
чл. 4, чл. 6 и чл. 7 от Наредба № 5 от 11.05.1999 г. на МТСП и МЗ
  - Документи за правоспособност
чл. 281, ал. 3 от КТ
  - Документи за правоспособност и квалификационна група
чл. 200, ал. 2 от Наредба № 7
  - Инструкции
чл. 277 от КТ и чл. 166 от Наредба № 7
  - План. Документи за проведени тренировки
чл. 248 - чл. 251 от Наредба № 7
- Наличие на знаци и сигнали.
Наредба за знаците и сигналите
- Оглед на място
чл. 19 от Наредба № 7
- Оглед на място
чл. 28, 29 и 30 от Нар. № 7
- Оглед на място
чл. 164 и 186 от Наредба № 7
- Оглед на място
чл. 186 от Наредба № 7

периодични измервания ефективността на зануляване на корпусите на електрическите уреди и апарати;
периодични измервания ефективността на заземяване на апаратурата и съоръженията;
изправност и ефективност на принудителната вентилация в помещенията, където се изисква такава;
изправност и ефективност на местната смукателна вентилационна инсталация на камината в химическата лаборатория;
наличие на документация за вентилационните инсталации;
осигурен оптимален микроклимат по отношение температура, скорост и относителна влажност на въздуха;
осигурено нормално осветление и осветеност съобразена с извършваната работа в даденото помещение;
осигуреност и употреба на работни облекла и лични предпазни средства;

осигурени ли са изискуемите санитарно-битови помещения
съответствие на помещенията и обзавеждането с ергономичните изисквания за работна мебел и оцветяване;
спазване на нормите и правилата за ръчна работа с тежести;
забрана за ръчна работа с тежести за лица от 15- до 18- годишна възраст.

10. Технически надзор, прегледи и изпитвания на съоръженията с повишена опасност

11. Предварителни и периодични медицински прегледи на персонала.

12. Сключени писмени трудови договори

13. Наличие на договор за провеждане на практическо обучение с предприятие или с производствена база.

14. Наличие на правила за вътрешния трудов ред и за здравословни и безопасни условия на труд.

15. Редовно изплащане на трудовото възнаграждение

16. Изплащане на допълнителните трудови възнаграждения и тези за продължителна работа над 3 години.

17. Закрила на бременни и майки през периода на кърмене.

18. Ползване на удължен и допълнителен платен

Протоколи, оглед на място
НТЕЕ (ДВ бр. 99 от 2004 г.)

Схеми, протоколи, оглед на място
Раздел IV от Глава пета на Наредба № 7

Досие, протоколи и др.
чл. 170 от Наредба № 7
Протоколи, оглед на място
Раздел II от Глава пета на Наредба № 7
Протоколи, оглед на място
Раздел I от Глава пета на Наредба № 7
Оглед на място, списъци, наличност
чл. 246 и чл. 247 от Наредба № 7,
раздел II от Наредба № 3 на МТСП и МЗ
от 2001 г.

Оглед на място
чл. 282 от КТ
Оглед на място
чл. 25, 26, и 27 от Наредба № 7
Оглед на място
Наредба № 16
Оглед на място
Наредба № 4 от 1987 г.

Протоколи от прегледи и изпитвания.
Ревизионни книги.

чл. 204 от Наредба № 7.

Анализ от прегледи,
здравни книжки, здравни досиета
чл. 2 и чл. 9 от Наредба № 3

Наличие на трудови договори
чл. 62 от КТ

Договор с изисквания за безопасни условия за възпитание, обучение и труд

чл.30 и 31 (2) от Закона за професионалното образование и обучение

Правилници
чл. 127, ал. 1, т. 5 и чл. 277 от КТ

Ведомости
чл. 270 от КТ

Ведомости, тр. договори
ПМС № 133 от 1993 г. и Наредба за допълнителни и други трудови възнаграждения и ПМС № 147 от 2006г.

Досиета
Наредба № 7 от 1993 г.

Досиета

отпуск.

чл. 24, ал. 1 и 2 от Наредба за работното време, почивките и отпуските, Наредба № 3 от 11.05.1993 г. на МТСП и МЗ и ПМС № 147 от 2006 г. Ведомости, графици
Глава VII от КТ
Ведомости, графици
чл. 143 и 144 от КТ

19. Спазване на законоустановеното работно време и почивките.
20. Спазване на забраната за полагане на извънреден труд.

Приложение № 11

СПИСЪК НА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ

1. Кодекс на труда (КТ) (обн. ДВ, бр. 26/1986 г. и 27/1986 г., изм. и доп., бр. 51 и бр. 110/1999 г., изм. и доп., бр. 25 от 16.03.2001 г., изм., бр. 1 от 04.01.2002 г., изм. и доп., бр. 95 от 28.10.2003 г., бр. 52 от 18.06.2004 г. посл. изм. и доп., ДВ, бр. 40 от 2007 г.).
2. Закон за здравословни и безопасни условия на труд (обн. ДВ, бр. 124 от 1997 г., изм. бр. 86 от 2000 г., бр. 64 и бр. 92 от 2000 г., бр. 25 от 2001 г. и бр. 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 18 от 2003 г., изм. бр. 114 от 30.12.2003 г., в сила от 31.01.2004 г. посл. изм. и доп., ДВ, бр. 40 от 2007 г.).
4. Закон за народната просвета (Обн., ДВ, бр. 86 от 18.10.1991 г., изм., бр. 90 от 24.10.1996 г., изм. и доп., бр. 36 от 31.03.1998 г., доп., бр. 124 от 27.10.1998 г., изм., бр. 153 от 23.12.1998 г., в сила от 1.01.1999 г., бр. 67 от 27.07.1999 г., в сила от 27.07.1999 г., бр. 68 от 30.07.1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 24.09.2002 г., в сила от 24.09.2002 г., бр. 95 от 8.10.2002 г., в сила от 8.10.2002 г., бр. 29 от 31.03.2003 г., в сила от 31.03.2003 г., изм., бр. 71 от 12.08.2003 г., доп., бр. 86 от 30.09.2003 г., в сила от 1.01.2004 г., бр. 114 от 30.12.2003 г.).
5. Наредба № 3 за пожарна безопасност на обектите в експлоатация (ДВ, бр. 54 от 1997 г.).
6. Закон за професионалното образование и обучение (обн. ДВ, бр. 68 от 1999 г., изм. бр. 1 от 1999 г., бр. 108 от 2000 г. и бр. 111 от 2001 г., изм. и доп. бр. 103 от 2002 г., изм. бр. 120 от 2002 г., доп. бр. 29 от 2003 г.).
7. Наредба № 2 за противопожарните строително-технически норми (обн. ДВ, бр. 58 от 1987 г., изм. и доп., бр. 33 от 1994 г.).
8. Наредба № 3 на МНЗ за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците (обн. ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г. и бр. 102 от 1994 г.).
9. Наредба № 3 на МТСП за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове (обн., ДВ, бр. 91 от 1998 г.).
10. Наредба № 3 на МТСП и МЗ за инструктажа на работниците и служителите по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана (обн. ДВ, бр. 44 от 1996 г.).
11. Наредба № 3 на МТСП и МЗ за реда и изискванията за определяне правото на допълнителен платен годишен отпуск за работа във вредни за здравето условия или за работа при специфични условия (обн., ДВ, бр. 44 от 1993 г.).
12. Наредба № I-209 от 22.11.2004 г. за правилата и нормите за пожарна и аварийна безопасност на обектите в експлоатация.
13. Наредба № 3 на МТСП и МЗ за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работниците при използване на лични предпазни средства на

работното място (обн., ДВ, бр. 46 от 2001 г.).

14. Наредба № 3 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при механично (студено) обработване на метали (обн., ДВ, бр. 31 от 2004 г.).

15. Наредба № 4 на КТСД, ЦС на БПС и ЦК на ДКМС за работите, които са забранени за лица от 15- до 18- годишна възраст (обн. ДВ, бр. 44 от 1987 г., изм. и доп., бр. 44 от 1993 г., изм. бр. 54 от 1999 г.);

16. Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешение за работи на лица, не навършили 18 години - ДВ, бр. 64 от 2006 г.);

17. Наредба № 4 на МТСП и МЗ за обучението на представителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията (обн. ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп., бр.85 от 2000 г.).

18. Наредба № 4 на МТСГ и МВР за знаците и сигналите за безопасност на труда и противопожарна охрана (обн., ДВ, бр. 77 от 1995 г.).

19. Наредба № 5 на МТСП и МЗ за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска (обн. ДВ, бр. 47 от 1999 г.).

20. Наредба № 7 на МТСП и МЗ за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване (обн. ДВ, бр. 88 от 1999 г., изм., бр. 48 от 2000 г., бр. 52 от 2001 г., изм. и доп. бр. 43 от 2003 г.).

21. Наредба № 7 на МТСП и МЗ за вредните и тежки работи, забранени за извършване от жени (обн., ДВ, бр. 58 от 1993 г.).

22. Наредба № 3 от 18.09.2002 г. за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи, издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването (обн., ДВ, бр. 95 от 8.10.2002 г.).

23. Наредба № 9 за здравно-хигиенните изисквания при използването на персонални компютри в обучението и извънучебните дейности на учениците, издадена от МЗ (обн., ДВ, бр. 46 от 1994 г.).

24. Наредба № 13 на МЗ за пределно допустимите концентрации на вредни вещества във въздуха на работната среда (обн., ДВ, бр. 81 от 1992 г., изм. и доп., бр. 11 от 1994 г., изм., бр. 57 от 1994 г. в сила до 31.01.2005 г.). След тази дата влиза в сила Наредба № 13 от 30.12.2003 г. на МТСП и МЗ за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа (обн., ДВ, бр. 8 от 2004 г.).

25. Наредба № 14 на МЗ за службите по трудова медицина (обн., ДВ, бр. 95 от 1998 г.).

26. Наредба № 15 на МЗ и МТСП за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа (обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.).

27. Наредба № 16 на МЗ и МТСП за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести (обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.).

28. Наредба за работното време, почивките и отпуските на МС (обн. ДВ, бр.6 от 23.01.1987 г., изм. бр. 33, 55 и 59 от 1991 г., бр.59 и 67 от 1993 г., бр.38 от 1994 г., изм. и доп., бр. 54 от 15.06.2001 г., в сила от 31.03.2001 г., изм. с Решение № 9353 от 21.10.2002 г. на ВАС на РБ - бр. 103 от 05.11.2002 г., в сила от 05.11.2002 г, послед. изм. и доп. ДВ, бр. 1 от 2007 г.).

29. Наредба за допълнителните и други трудови възнаграждения, приета с ПМС № 133 от 14.07.1993 г. (обн., ДВ, бр. 67 от 1993 г., изм., бр. 1, 63 от 1994 г., бр. 29 и 72 от 1996 г., изм. и доп., бр. 24 от 1997 г., изм., бр. 25 от 1999 г. Постановление № 147, ДВ, бр. 36 от 2007 г.).

30. Наредба за комплексно оценяване на условията на труд (обн., ДВ, бр. 73 от 1991 г., изм., бр. 67 от 1993 г.).

31. Инструкция от 5.07.1996 г. за изискванията за безопасни условия на възпитание, обучение и труд в системата на народната просвета, издадена от МОНТ (обн., ДВ, бр. 61 от 1996 г.).

32. Правила за оказване на първа долекарска помощ при увреждане на здравето при работа на МЗ и МТСТГ - 1994 г.

33. Наредба № 3 за устройство на електрическите уредби и електропроводните линии, ДВ бр. 90 и 91 от 2004 г.

34. Наредба № 4 за техническа експлоатация на електрообзавеждането (обн. ДВ, бр. 99 от 2004 г.).

35. Наредба № 1 от 4.03.2002 г. за условията и реда за придобиване на правоспособност за упражняване на професии по управление на товароподемни кранове и подвижни работни площадки (издадена от министъра на образованието и науката и министъра на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г., в сила от 20.04.2002 г.)

36. Наредба № 2 от 17.01.2001 г. за условията и реда за придобиване на правоспособност за упражняване на професия по обслужване на парни и водогрейни котли (издадена от министъра на образованието и науката и министъра на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 9 от 30.01.2001 г.)

37. Наредба № 3 от 17.01.2001 г. за условията и реда за придобиване на правоспособност за упражняване на професията "монтър по монтиране, поддържане и ремонтване на асансьори" (издадена от министъра на образованието и науката и министъра на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 9 от 30.01.2001 г.)

38. Наредба № 5 от 14.02.2000 г. за придобиване и отнемане на правоспособност за работа със земеделска и горска техника (издадена от министъра на земеделието и горите и министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 18 от 2000 г., изм., бр. 78 от 11.09.2001 г.)

39. Наредба № 56 от 14.02.2003 г. за изискванията, условията и реда за обучение на кандидатите за придобиване на правоспособност за длъжностите от железопътния транспорт и реда за провеждане на изпитите на лицата от персонала, отговорен за безопасността на превозите (обн., ДВ, бр. 20 от 4.03.2003 г.)

40. Наредба № 7 от 11.10.2002 г. за условията и реда за придобиване на правоспособност по заваряване (обн., ДВ, бр. 100 от 25.10.2002 г., изм. и доп., бр. 95 от 28.10.2003 г.)

41. Наредба № 31 от 26.07.1999 г. за изискванията, условията и реда за придобиване на правоспособност за управление на моторно превозно средство (обн., ДВ, бр. 69 от 3.08.1999 г., в сила от 1.09.1999 г., изм., бр. 2 от 7.01.2000 г., в сила от 1.01.2000 г., бр. 53 от 30.06.2000 г., в сила от 1.07.2000 г., бр. 9 от 30.01.2001 г., бр. 16 от 12.02.2002 г., в сила от 26.12.2001 г., бр. 82 от 27.08.2002 г., в сила от 27.08.2002 г.)

42. Наредба № 6 от 26.11.2003 г. за изграждане на достъпна среда в урбанизираните територии (обн., ДВ, бр. 109 от 2003 г.)

43. Наредба № 20 за придобиване на квалификация по професия "Машинен монтър" (обн. ДВ, бр. 7 от януари 2004 г.).

44. Наредба № 24 за придобиване на квалификация по професия "Машинен оператор" (обн. ДВ, бр. 10 от февруари 2004 г.).

45. Наредба № 24 за придобиване на квалификация по професия "Електромонтър" (обн. ДВ, бр. 11 от февруари 2004 г.).

46. Наредба № 1 за придобиване или признаване на правоспособност за работа

с електрокари и мотокари в предприятията ДВ, бр. 37 от 2006 г.).

47. Наредба № I - 209 на МВР и МРРБ/ДВ, бр. 107 от 12.12.2004 г., за пожарна безопасност на обектите в експлоатация

48. Правилник за безопасност и здраве при работа по електрообзавеждането с напрежение до 1000 V, ДВ, бр. 21 от 2005 г.);

49. Наредба № 12 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при товаро-разтоварни работи, ДВ, бр. 11 от 2006 г.

Приложение № 12

ИНФОРМАЦИОННИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Наредба № 15 за пожарната безопасност при извършване на огневи работи на МВР, обн., ДВ, бр. 95 от 04.12.1981 г.

2. Наредба за устройството, безопасната експлоатация и техническия надзор на газовите съоръжения и инсталации за втечнени въглеводородни газове, обн. ДВ бр. 82 от 2004 г.

3. Наредба № 29 за устройство и безопасна експлоатация на парните и водогрейните котли с ниско налягане, обн., ДВ бр. 27 от 1980 г.

4. Наредба за устройството, експлоатацията и техническия надзор на ацетиленови уредби (обн., ДВ, бр. 66 от 27.07.2001 г.).

5. Правилник по безопасността на труда в училищата, учебно-възпитателните заведения и професионалните гимназии (В-10-01-01), МНП, 1973 г.

6. Правилник за охраната на труда на учащите се при провеждане на производствено обучение и производствена практика, издаден от Министъра на просветата и културата, обн., изв., бр. 12 от 10.02.1961 г.

7. Правилник за безопасността на труда при производството, транспорта, съхраняването и употребата на кислород (Д-01-016).

8. Правилник по безопасността на труда при заваряване и рязане на метали (Д-08-002) от 1978 г. изм. и доп. ИБТ, бр. 8-9 от 1993 г.

9. Инструкцията от 5.07.1996 г. за изискванията за безопасни условия на възпитание, обучение и труд в системата на народната просвета, издадена от МОНТ, обн. в ДВ, бр. 61 от 19.07.1996 г.

10. Инструкцията № 1 от 23.01.1995 г. за провеждане на контролната дейност в системата на народната просвета, издадена от Министъра на науката и образованието, обн., ДВ бр. 17 от 17.02.1995 г.

11. БДС 13947-77 Техника на безопасност. Котли водогрейни. Устройства и средства за автоматична защита. Измерителни уреди и сигнализация.